

32242, II, E, g, 80

br

Fr. Ks. vitez Miklošič.

Spisal

Anton Trstenjak.

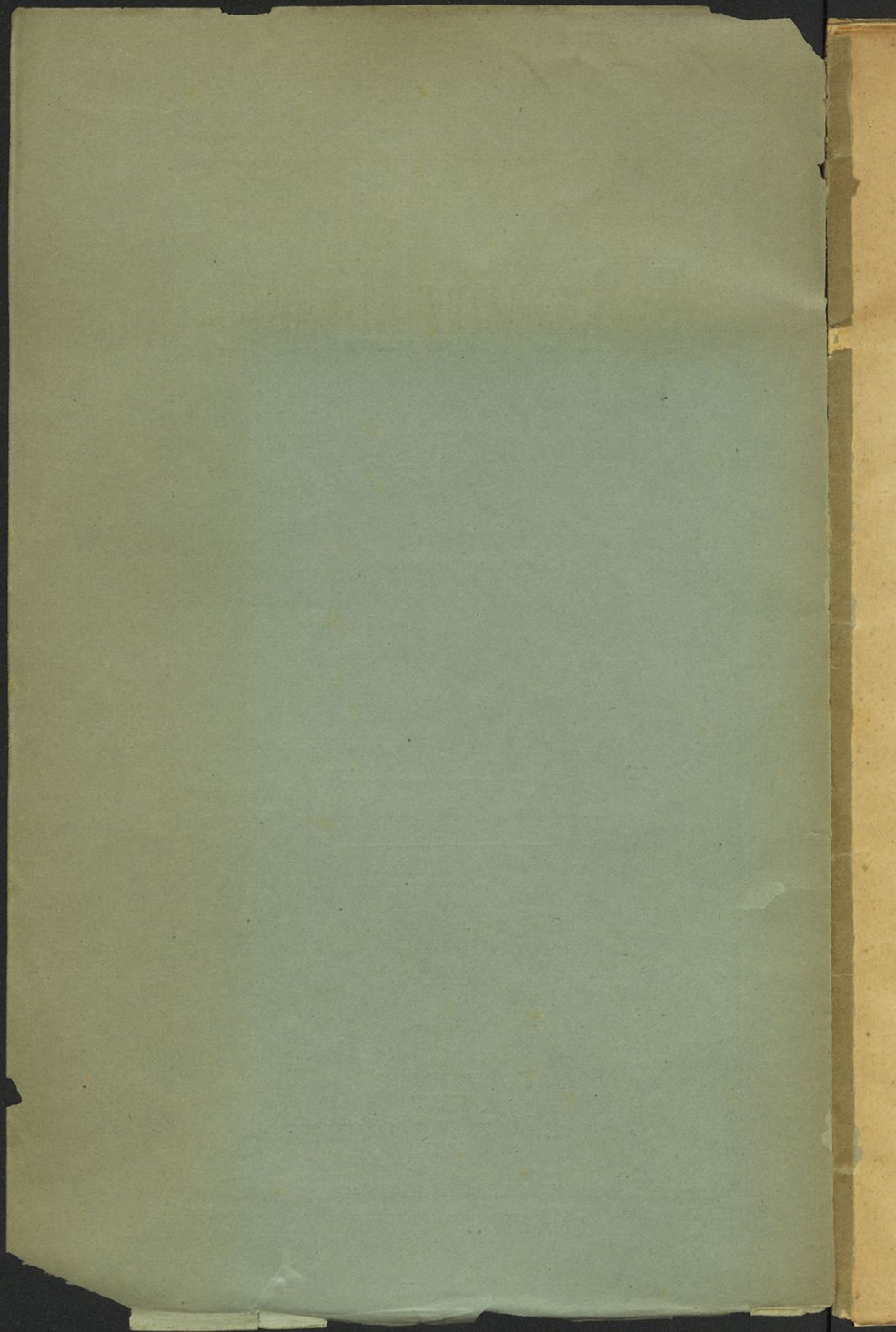

(Ponatis iz letopisa „Matice Slovenske“ za l. 1883.)

V Ljubljani.

„Narodna Tiskarna“ — Založil Božidar Raič.

1883.

St. 53. defenice

Fr. Ks. vitez Miklošič.

Spisal

Anton Trstenjak.

(Ponatis iz letopisa „Matice Slovenske“ za l. 1883.)

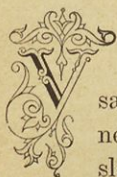

V Ljubljani.

„Narodna Tiskarna“. — Založil Božidar Raič.

1883.

I.

sa učena Evropa slavi in čestí najučenejšega slavista — dvornega svetovalca viteza Fr. Miklošiča. On sam je povzdignil slovansko vedo na tisti vrhunec česti in slave, do katere še niso dospeli mnogi narodi evropski. Osnoval je slavistiki znanstveno podstavo ter nam podal najlepšo in najobsežnejšo znanstveno odgojo: Miklošič ima po vsem svetu učencev. V korenitosti in učenosti se je vzpel tako visoko, da je vsemu svetu zvezda voditeljica v znanstvenem premišljevanji.

Kar so storili za slavistiko Miklošičevi predniki, bili so neznatni početki, katerih je treba pojasniti zlasti zdaj, ako hočemo umeti vednostno ceno Miklošičevega delovanja.

Že Leibnitz je nagovarjal ruskega cesarja Petra Velikega, naj bi se popisali vsi jeziki v ruskem cesarstvu. Toda Peter Veliki je imel premalo časa in razuma za jezikoslovje. Vender Leibnitzova ideja ni zaspala. Katarina II. je osnovala 1783. rusko akademijo, kateri je bil namen: razvijati, bogatiti in čistiti ruski jezik. Zato je ta akademija nabirala gradiva slovarju, ki je prišel na svetlo od 1787—89. leta.

Taka in jednaka literarna podjetja so bila samo početek ali podstava najnovejši in najmlajši znanosti, katero imenujemo komparativno filologijo ali primerjajoče jezikoslovje. Ž njo se je pečal v Slovanih prvi J. Dobrovský (1753—1829), izdaviši l. 1822. staroslovensko slovnico, v kateri je nakopičeno gradivo brez kritike. Njemu še niso bili znani najstarejši staroslovenski spomeniki in imenitnost glasoslovja.

Vender so ti početki krčili pot strogi znanosti. Na osnovi tega začetnega razvijanja spisal je Rus Aleksander Vostokov

(1781—1864) svojo najimenitnejšo knjigo: *Razsuždenie* (1820), v kateri nam podaje kritični nauk o staroslovenskem jeziku.

Poleg Dobrovskega in Vostokova si je za slovansko znanost pridobil preimenitnih zaslug učeni K o p i t a r, osobito z objavljenjem Kločevega zbornika (1836) in s svojo hipotezo o panonski domovini stare slovenščine, z naukom o panonstvu.

Kar so ti možje storili za vedo, bila je pot do primerjanja. Prava komparativna filologija je oživila, ko je zvedela Evropa po misijonarjih za najbogatejši jezik, za staroindijski jezik — sanskrit. Prvi mož, kateri je spisal sanskritsko slovnico, bil je Slovan I v a n Filip V e z d i n, z redovniškim imenom Paulinus a Bartholomaeo. Izdal je v Rimu svojo slovnico l. 1790. A njegovo delo je izgubilo vso vrednost, ko so Angleži Evropo seznanili z Indijo in sanskritom v vsem znanstvenem obsegu.

Sanskrit je primerjajoči jezikoslovni znanosti največja pridobitev. S pomočjo tega jezika je dokazal Fr. Bopp sorodnost latinskega in grškega jezika, učeč nas, da se je v sestavi indoevropskih jezikov ohranilo spominov na nekdanjo prvotno zajednico.

Na polji komparativne filologije so začeli preiskovati v Slovanih P. J. Šafařík, J. J. Sreznevskij in drugi.

Za zdaj opuščamo opisovanje imenitnih zaslug in delovanja drugih Slovanov, ker bi že radi zrli v veličastno zvezdo, katera je prisvetila evropski znanosti, vedi slovanski, z juga, z južnoslovenskega neba, iz neznatnega kraja slovenske naše domovine, ter je z divno svojo svetlobo obsijala vse obzorje. Ta sijajna zvezda je Miklošič, najimenitnejši delavec in najkorenitejši pospešnik slavistike.

Za slavista je v prvi vrsti potreba, da nima samo v popolni oblasti vseh slovanskih jezikov, ampak tudi druge slovansčini sorodne in nesorodne jezike. Tako obsežnega znanja ni imel nikdo prejšnjih slavistov. Poglejmo samo Miklošičeva dela in čudili se bomo ogromnemu gradivu, številu različnih jezikov, katere bistroumno primerja in razlaga.

Utrdivši načelo, da sorodnost jezikov določujejo dokazi, katerih je iskati v slovniškem ustroji, pojasnil je Miklošič organizem slovanskih jezikov; ne samo njih vnanje oblike, ampak tudi tisto skrivno, notranje, duševno, oživljajoče načelo, kakor je V. Humboldt imenuje; načelo tedaj, katero živi v slovanskih jezikih; tisti duh,

kateri stvarja v jeziku, v vsakem posebe, odkar so se ločili drug od drugega, odkar so se individualizovali.

Slovani pred Miklošičem so imeli samo nakopičeno gradivo: slovarje in slovnice brez zisteme in kritike. Slovnice staroslovenskemu jeziku, kateri je znanstvena podstava slavistiki, niso mogli ustanoviti, ker so jim delali preglavico razni literarni spomeniki, o katerih se niso mogli odločiti, ali bi jih prištevali temu ali onemu narodu. Miklošič je prvi kritično ločil slovanske jezike; vzel je za podstavo znanstvenega preiskovanja staro slovenščino, katera ima najstarejši in najbogatejši slovniški ustroj, učeč nas, da ima slovensko deblo štiri veje: staroslovensko, novoslovensko, dacijskoslovensko in bolgarskoslovensko; tem jezikom so bližnji jeziki srbski in hrvatski. Miklošič je kritično razložil slovanske spomenike: posnel je s korenito in vse obsežno učenostjo iz organizma slovanskih jezikov tiste zakone, kateri določujejo raznim jezikom razne značaje. Zavrgel je stari nauk, da bi bil staroslovenski jezik oče vsem slovanskim jezikom ter je dokazal, da se slovanski jeziki ne razločujejo od včeraj, ampak da je razloček med bolgarščino in srbsščino z jedne strani, in med ruščino, poljščino novoslovenščino in češčino z druge strani bil že pred devetimi stoletjem.

Miklošič je prvi označil panonske spomenike, literarno ostalino slovanskih pisateljev, kateri so prevajali cerkvene knjige v staroslovenski jezik. Ustanovil je, kateri spomeniki so panonski, kateri bolgarski, srbski, hrvatski in ruski. Pojasnil nam je, v katerih značajnih posebnostih se ti jeziki razločujejo drug od drugega, učeč nas, da ni smeti po zakonih jednega jezika ustanavljati zakonov za drugega; vsak jezik je treba preiskavati v njegovem posebnem življenji in še le iz rezultatov teh posamičnih preiskovanj najdemo zakonov, kateri oblastujejo vsem slovanskim jezikom.

Te znanstvene pridobitve, katere so podstava slavistiki, pa je dosegel Miklošič, ker so mu znani organizmi vseh jezikov, s katerimi se peča primerjajoča znanost in ker je proučil in tudi sam ustanovil filozofijo jezikov, to najnovejšo znanost, katera razlaga in pojasnjuje notranje zakone razvijajočih se jezikov. Za tega delj njegova dela ne obsezajo samo slovanskih jezikov, ampak vse evropske; ker je zasledil s pomočjo slovanskega elementa dokaj

prikaznij v drugih elementih. To delovanje Miklošičevo je tako občno in razsežno, kakor pri nobenem drugemu učenjaku v Evropi.

Slavistika je stara kakih sedemdeset let; torej je nje boljša polovica sad Miklošičeve učenosti. Vse, kar je do danes pridobila slavistika, pridobila je od Miklošiča, on je pravi osnovatelj in oče te znanosti, kateri je za vselej odkazal pot daljšega razvijanja. Zatorej si je zaslužil prvo mesto v slovanskih literaturah in najčastnejše mesto v drugih literaturah evropskih, katerim je pospešnik. Ker pa je znanost največje pospešilo prave kulture, katero prinašajo narodom veliki možje, goječ in učeč večne resnice v raznih dobah in o raznih prilikah, smemo biti ponosni, da je Miklošič sam dosegel z mirnim delovanjem za znanost in kulturo slovansko več, nego razni drugi veliki duhovi v različnih dobah.

Kdor hoče spoznati znanstveno ceno in delovanje tako velikih mož, mora se učiti iz njihovih del: samo iz njih je moči posneti pravo podobo in prav pomen njih učenjaške velikosti, kar naj podaje v kratkih črticah ta životopis najodličnejšega Slovana in rojaka našega, kateri je vse svoje moči in življenje posvetil znanosti, kakor je sam dejal v prvem svojem spisu: „samo v prid znanosti in iz ljubezni do materinega jezika“.

II.

V „štajarskem raji“, v Ljutomerskih goricah, tri četrt ure hodá od trga Ljutomera, belijo se lepe hiše po vinski gori Radomerščaku (Pichelberg), a pod goro se razprostira dolina Radomerje. Tu v Radomerščaku se je porodil 18. aprila 1789. leta Jurij Miklošič, kateri je podedoval od svojih roditeljev vinograd in hišo v Radomerščaku. Ko je Jurij še mlad vinogradnik prevzel gospodarstvo, oženil se je z Marijo Zobovičevo iz sosedne župnije sv. Miklavža. Roditelji Jurijeve žene so bili doma z Vinskega Vrha pri sv. Miklavži, kjer so imeli lepo posestvo in vinograd. Toda Zobovičeva rodú ni več na Vinskem Vrhu; Zoboviči so sicer doživeli veliko starost, bili so na glasu dobri gospodarji, a Zobovičevi otroci so zdaj že vsi mrtvi. Na lepem posestvu, kjer so živeli Zobovičevi, gospodarji zdaj vrli kmet Kelemina.

Jurij in žena mu Marija sta pridno gospodarila; imela sta res raj v štajarskem raji, kjer Radomerščanje pojó od zore do mraka, v tem lepem kraji, od katerega ni lepšega na tem svetu,

kakor poje Stanko Vraz, bližnji sosed Radomerščanom. Tu v Radomerščaku se je porodil 20. novembra 1813. leta Fran Miklošič.

V rojstvenem kraju je živel mladi Fran samo malo časa, tako da mu je ostalo gotovo malo spominov na prvo otročjo dobo, ker že l. 1817. so se preselili oče z rodovino v Ljutomer. Ko je Fran ponarastel, hodil je v šolo v Ljutomeru, kjer ga je učil abc učitelj Fr. Reholec.*) Mladi učenec je bil tako bistre glave, da je bil v šoli vedno prvi. Njegovi vrstniki in sošolci, zdaj stari kmetje v ljutomerski župniji, spominajo se še nekdanjega tovariša, kateri je že takrat kazal izvrstne zmožnosti in talente in tako živ duh v mladem telesu, da je Fran oživiljal in razveseljeval vso mlado šolsko družbo.

Ker je učenec napredoval izvrstno, veselili so se ga zlasti oče in zato se je kmalu vnela želja v očetovem in materinem srci, naj bi še dalje dala šolat pridnega otroka, da bi postal kdaj na čast in veselje rojstvenemu kraju. Svojo željo so razodeli oče bratu, župniku v Središči, kateri so jih v sklepu potrdili ter tudi pomoči obljubili. In takrat je še bila občna navada, da so Štajarci pošiljali otroke v latinske šole v Varaždin, ne pa v Maribor.

Bilo je jeseni l. 1824., ko so šli oče s sinom v Varaždin in ga zapisali v latinske šole, ali kakor so oni dejali v „dijaške“ šole, izročivši ga skrbi gospoda Kerna v kolegiji, v tistem velikem poslopji tik Pavlinske cerkve, od koder je imel novi „dijak“ v šolo samo kakih petdeset korakov. Po vladinem ukazu bi se bili morali dijaki učiti tudi madjarskega jezika; a učil se ga ni nobeden.

Vsi spomini, katere ima Miklošič na domače kraje, so iz mladostne dobe, ko je še dijak hodil iz Varaždina domov v Ljutomer čez Središče, potem pa čez sv. Miklavž ali pa čez Gomilo. To so tista prijetna in klasična potovanja, katerih se veseli vsako dijaško srce; skoro jedina potovanja po „svetu“, ker drugi niso prišli tako daleč, razven vojakov, kateri so videli še več svetá. Domov hodeč se je mudil Miklošič nekaj časa v Središči, pri svojem jako gostoljubnem strijci Miklošiči, kateri so bili res dobra duša. Sedeli so navadno po leti na klopi pred hišo ter gledali na veliko cesto, katera drži ravno po Središči. Ako je šel po-

*) Ta gospod, porojen 8. junija 1801. l. pri Št. Ilu v Slovenskih Goricah, bil je pozneje za učitelja pri sv. Antonu in še živi v Mariboru.

potnik po cesti, dali so mu znamenje z roko, naj pride k njim, da se pogovorita in spoznata. Bili so tedaj dober mož, in tudi mladi Fran se je vselej pri njih mudil po nekaj dnij na potu iz Varaždina domov v Ljutomer.

Toda Miklošič ni hodil dolgo po teh krajih. Blagi strije so želeli, naj bi mladega Frana poslali v mariborske latinske šole. Tako je dovršil Miklošič v Varaždinu samo prvo in drugo latinsko šolo. Jeseni l. 1826. se napotijo oče s sinom v Maribor, kjer je Fran dovršil vso gimnazijo, t. j. od tretjega do šestega razreda. V latinskih šolah je bil zmerom na prvem mestu. Klasične jezike je znal tako korenito, da je mnogokrat popravljajl svojega profesorja. In kako korenito se je Miklošič učil latinskega jezika, kažejo poznejša dela, pisana v vzorni latinščini.

Zdajci so se zanj predrugačili časi. Miklošič je že zgodaj posvetil ves čas učenju. Sam je skrbel zase in svojo odgojo.

O počitnicah je redno hodil domov v Ljutomer k svojim roditeljem, kakor vsak dijak. V teh domačih krajih so se spominali še dolgo pozneje stari znanci, kako jih je nekdaj obiskoval Miklošič dijak, kateri je postal pozneje tako slaven mož. Zadnjikrat je bil doma Miklošič l. 1844, to je po smrti svoje matere, katero je ljubil iz vsega srca. Oče so mu umrli 16. novembra 1879. v 91. letu svoje starosti. Bratje še živijo vsi, a dve sestri sta že mrtvi.

Po dovršenih latinskih šolah odide Miklošič jeseni l. 1830. v Gradec učiti se filozofije. V štajarski prestolnici se je začelo zanj pravo življenje; tu so se učili na vseučilišči dijaki iz vseh krajev slovenske domovine; tu so se vnemali mladi rojaki za znanost in sveti poklic; kar je tlelo tukaj v mladih srcih, pokazalo se je pozneje v javnem življenji; kar je tu klilo, začelo in dozorelo je v poznejši dobi — v literarnem delovanji. Stanka Vraza je poznal Miklošič še iz mariborskih latinskih šol, kjer sta si bila sošolca. Ž njim, z Murkom in Kvasom je Miklošič največ občeval v Gradci, po tem pa z Jakobom Košarjem in Klajžerjem; jako mnogo se je družil Miklošič v Gradci z internovanimi Poljaki: z grofoma Vladislavom in Tadejem Ostrowskim, Kamieńskim in Pokrzywnickim. Ali rad se je shajal tudi v zgovorjenih urah ob nedeljah in praznikih s svojimi nekdanjimi sošolci, kateri so bili takrat rokodelci.

Že v tem času si je svoje življenje lepo uredil: vse šolsko leto se je učil, a ko so bile počitnice, potoval je v tiste slovenske

kraje, kjer ga še ni bilo, da bi jih videl. V ta namen krene l. 1831. z Murkom v kranjsko deželo, najprej v belo Ljubljano, kjer se je seznanil in občeval s Čopom, Kastelcem in Preširnom, katerim se je jako prikupil, da se ga zlasti Preširen prijazno spomina v Vrazovih pismih. Iz Ljubljane odrineta z Murkom v Celovec.

Še jedenkrat o drugi priliki je videl svoje ljubljanske znance, ko se je vračal s potovanja čez Ljubljano na Dunaj, ali tedaj je že Preširnu pojemalo zdravje.

Po dovršenih filozofskih naukah je postal Miklošič doktor filozofije jeseni l. 1837. Vrh tega pa se je že prej učil na graškem vseučilišči pravoznanstva štiri leta. V tistem času je predaval o filozofiji na graškem vseučilišči prof. Likavec, kateri pa je moral zapustiti to stolico konec l. 1836. zaradi svobodomiselnih nazorov. Na Likavčevo mesto je prišel dr. Polsterer jeseni 1836., kateri pa je kmalu umrl. Po njegovi smrti je dobil filozofijsko stolico Miklošič meseca januarja 1837. V tem času ni še bil Miklošič doktor filozofije, a izvolili so ga za učitelja filozofije samo zaradi njegovega sijajno prebitega prvega rigorozza. Miklošič je predaval o filozofiji skoro dve leti od januarja 1837. in do konca istega semestra in od jeseni 1837. do konca julija 1838., in sicer o teoretični in moralni filozofiji in o zgodovini filozofije; o zadnjem predmetu „nach eigenen Heften“, kakor je zapisano v vseučiliškem poročilu.

Poleg njega sta učila na vseučilišči njegova tovariša: K. Kvas je bil redni učitelj slovenskega jezika („der windischen Sprache“); predaval je po Danjkovi knjigi „Lehrbuch der windischen Sprache“, in je imel še zraven službo v neki advokatorski pisarni; Murko, jako nadarjen mož, bil je teologijski adjunkt.

A ker mu ni ugajala tedanja oblika naučnega predavanja, odločil se je postati advokat. Poslovi se tedaj od vseučilišča in prijateljev, izmed katerih so tudi Murko, Košar, Vraz in drugi zapustili Gradec, ter se napoti jeseni 1838. na dunajsko vseučilišče, kjer je že l. 1840. postal doktor pravoznanstva, dobivši službo pri advokatu dr. Mih. Baehu, očetu poznejšega ministra Alek. Bacha.

Prišedši na Dunaj izroči Miklošič Kopitarju priporočilni list poljskega grofa Vladislava Ostrowskega in tako se seznanita rojak z rojakom. Oba se nagloma sprijateljita. Kopitar se je prepričal o obilnih vednostnih sposobnostih svojega rojaka, zato ga je pre-

govarjal, naj popusti odvetništvo in naj se posvêti po polnem filologiji. Kopitar je ta svoj namen z lahka dosegel, ker Miklošič se je že prej poprijel korenito slovnice; prišedši na Dunaj imel je že potrebnih pojmov o filologiji, a vrhu tega je znal francoski, italijanski in angleški jezik. Vender bi se ne bil tako nemudoma posvetil zdanjemu poklicu, ako bi se ne bil seznanil s Kopitarjem.

Miklošič je občeval s Kopitarjem vsak dan redno po več ur. Oba sta bila srečna: Miklošič, da je imel za prijatelja tako učenega moža, a Kopitar, da si je našel novega, vernega prijatelja, kakeršnega si je želel. Kopitar je vzpodbadal Miklošiča, naj se posveti filologiji sami. Kdor je mogel občevati s tako učenim možem, kakor je bil Kopitar in se pogovarjati ž njim o znanosti, moral je biti sam učen mož. Ta prijateljska zveza, katera je bila obema jednako sveta, bila je najlepši dokaz tiste idealne ljubezni, katera veže in utrjuje jednakomisleče može v enakem hrepenenji. Se ve da je Miklošič mogel pridobiti mnogokaj od Kopitarja, zato je sam izrekel pred vsem svetom, da mu je bil Kopitar „im gewissen Sinne mein Lehrer“, kateremu je toliko hvale dolžan. Ako je tedaj Miklošič kaj trdil, a Kopitar dejal pri tej priči: „Das kann nicht sein“, to so ga vzpodbadale te besede, da je stvar premišljeval še bolj natanko, kar mu je bilo na veliko korist.

Naj tedaj nihče ne misli, da je bil Kopitar Miklošiču učenik, kateri bi ga poučeval, kakor navadno uči učenik učenca, po določeni zistemi. Kopitar je bil sila učen mož in zlasti zgodovinar, kateri je zbiral gradivo, a ni bil slavist v zdanjem pomenu besede. Miklošič in Kopitar sta bila peripatetika; pogovarjala sta se na sprehodih in shodih tudi o znanosti in tiprijateljski pogovori so koristili Miklošiču, kateri se je razvijal sam iz sebe. In tega razvoja se je presrečno veselil Kopitar.

Kopitar je pregovarjal Miklošiča, naj prestopi v službo v cesarski dvorni knjižnici, v kateri je obilo gradiva za slovansko filologijo. Knjižnica naj bi mu bila samo pot do večjega, obsežnejšega delovanja; kajti Kopitar se je že mnogo let potezal za to, da bi Dunaj postal središče slovanske znanosti, kjer naj bi se zbirali mladi Slovani iz vseh krajev avstrijskega cesarstva; trudil se je na vso moč, da bi se na Dunaji osnovala stolica: „linguae slavicae antiquissimae communis et ecclesiasticae“.

Prvo željo je doživel Kopitar. Primerilo se je l. 1844., da je bilo v dvorni knjižnici jedno mesto prazno. Kopitar pošlje svojemu ljubljencu brez zamude pismo ter ga pregovarja, naj prestopi v znanstveno svetišče. Tako je dobil Miklošič službo najmlajšega uradnika v dvorni knjižnici; popustivši mastno odvetništvo, posveti se povse slavistiki. Tu je bil skriptor od l. 1844. do 1862.; tega leta namreč se je zahvalil za čast skriptorja dvorne knjižnice.

Ali v toliki sreči je pobrala še istega leta (1844.) nemila smrt drago mater in nepozabnega mu rojaka Kopitarja. To je bila velika, nepopisna izguba za Miklošiča.

Zdaj je bil Miklošič sam, gotovo sam, ker je izgubil tako iskrenega prijatelja, o katerem govori v svojih delih s svetim spoštovanjem, kar nam priča o nekdanji prijateljski zvezi. Po Kopitarjevi smrti je bil Miklošič cenzor slovanskim, novogrškim in rumunskim spisom. Poleg tega pa se je korenito poprijel sanskrita, da bi se stanovitno utrdil v svojem poklicu.

In kaj je dosegel Miklošič že dotlej v znanstvenem premišljevanji; v koliki oblasti je že tedaj imel slovanske jezike in sanskrit, kakor še nobeden tedanjih slavistov, vidimo iz njegovega prvega spisa, s katerim je stopil pred učeni svet l. 1844. Ta prvi spis je kritika Boppovega dela: *Vergleichende Grammatik des Sanskrit, Zend, Griechischen, Lateinischen, Lithauischen, Gothischen und Deutschen*. V tem delu razlaga Bopp staroslovenščino in druge jezike slovanske. V kritiki (*Jahrbücher*, 1844., Bd. 105) priznava Miklošič, da mora biti Boppu hvaležen vsak Slovan, kateri ljubi svoj jezik. Miklošič uči Boppa deklinacijo in konjugacijo staroslovenskega jezika; razlaga sufikse, besede i. t. d. Kritika nam razodeva veliki razloček med Boppom in Miklošičem, med njim in učenim Boppom, kateri je oče komparativni filologiji. Kritiko je spisal Miklošič nenavadno bistroumno; za tega delj so slutili učenjaki, kako velik pomen bode še imelo kritikovo ime v slavistiki. Že s tem spisom in v tej dobi je bil Miklošič avtoriteta v slovanskem jezikoznanstvu; v kritiki je podal svoj prvi načrt, kako je mislil pospeševati in razvijati slavistiko.

In ta svoj načrt je bistro pokazal s prvim samostalnim delom, katero je izdal l. 1845. v Lipsku z naslovom: *Radices linguae slovenicae veteris dialecti*. To delo je samo nadaljevanje

Boppeve kritike. Miklošič tu podaje besedne korenike, od kod jih je izvajati, in tudi tiste, katerih ni moči uganiti. Kakor se vidi, podstava delu je 16 raznih rokopisov in 2 bibliji (od 1581. in 1816). Te literarne spomenike staroslovenskega jezika je prvi kritično preiskaval in sad tega znanstvenega preiskavanja so *Radices*, in poznejši *Lexicon* (1850), dve knjigi, s katerima je neizmerno pospeševal razvijanje slavistike. *Radices* so etimologijski slovar, dopolnitev in poprava tedanjih etimologijskih zbirek staroslovenskega jezika.

P. J. Šafařík je prvi pozdravil Miklošičevo delo *Radices* še istega leta v českega muzeja časopisu, poudarjaje, da knjiga mnogo več podaje, nego skromni naslov obeta.

Šafařík in Miklošič sta si bila dobra prijatelja; tudi je znano, da je Miklošič Šafaříka spoštoval. Ali Miklošič se je gotovo motil tudi v Šafaříku, ker Šafařík je pisal veliko pisem Pogodinu iz katerih se vidi, da je Šafařík bil drugačen, nego se je kazal Miklošiču. Ta pisma so značajna za Šafaříka in za vso tisto dobo, ko so si nekateri učenjaki na tihem v pismih podtikali napačna mnenja. Tako je zlasti Hanka raztrosil izmišljeno vest med učeni svet, zlasti v Ruse, da *Radices* niso Miklošičevo delo, temveč Kopitarjevo, torej plagijat. Na taka obrekovanja ni mogel molčati Miklošič; zato je odgovoril Hanki v zborniku: „*Slavische Bibliothek*“, katerega je jel izdajati na Dunaji l. 1851. v ta namen, da bi bil skupno glasilo filologiji in zgodovini raznih slovanskih plemen. Takega glasila je bilo potreba, ker so l. 1848. in 1849. nehali izhajati perijodični časopisi dunajski, kateri so tudi prinašali razprave o slovanski filologiji in zgodovini. V tej knjigi je priobčil Miklošič odgovor Hanki pod naslovom: „*Entgegnung auf Herrn Wenzel Hanka's Albernheiten und Lügen.*“

V tem silno ostro pisanem sestavku je Miklošič pozval Hanka, naj dokaže očitno svoje trditve v posebni knjigi, katero bode po tem izdal Miklošič na svoje troške. Hanka je bil ugnan in osramočen. Pravdo je sijajno dobil Miklošič.

Hanka in tudi protestant Palacký sta nekdamislila najprej o Kopitarji, a pozneje o Miklošiči, da naša rojaka zagovarjata panonsko hipotezo iz katoliških ozirrov. Bil je še namreč čas, da so nekateri možje mislili, da v teh hipotezah tičijo Bog vedi kaki katoliški nameni.

Ako pomislimo, da so take razmere neprijetnejše, nego najhujše znanstvene kritike, moramo se čuditi možatosti in jeklenemu značaju Miklošičevemu, kateri je pogumno napredoval, utrjuje se bolj in bolj v svetem poklici. Še l. 1845. je izdal: *St. Joannis Chrysostomi homilia in ramos palmarum*. Ta knjiga nam kaže, kako zistematično je delal Miklošič, kako je najprej kritično preiskaval staroslovenske spomenike. Rokopis *St. Joannis Chrysostomi* je iz XI. stoletja; temu delu je pridejal Miklošič spisec besednih korenin, nahajajočih se v tem rokopisu. L. 1847. je izdal: *Vitae Sanctorum in Vita S. Clementis, episcopi Bulgarorum*. (*Vita S. Clementis*: „*Manibus Kopitarii gratus discipuli animus.*“) Rokopis *Vitae Sanctorum* je tudi iz XI. stoletja; iz tega literarnega spomenika je zbral Miklošič imenik besedij, katerih ni v *Radices*. Tako je dopolnjeval svoja dela od leta do leta; iz teh del se vidi, kako je Miklošič nabiral gradivo za slovar staroslovenskega jezika. Leta 1851. je izdal *Monumenta linguae palaeoslovenicae* na troške cesarske akademije znanostij. Za to delo ga je odlikoval cesar, podelivši mu drag prstan. L. 1854. je dal na svetlo: *Chrestomatia palaeoslovenica*. Okoli l. 1850. je tedaj neumorno in neutrujeno izdajal literarne spomenike „*cum notis criticis*“. In vsa ta dela so bila samo priprave še večjim delom, katera je izdajal v poznejših letih.

Prvi žarki slobode so prisijali v Avstrijo l. 1848. Ali tem žarkom, kateri nam naznanjajo človeško prosto razvijanje v socialnem in političnem življenji, ni bilo potreba, da bi bili ogrevali gorko in za vse blago in vzvišeno vneto srce Miklošičevo. Narodi avstrijski so pohiteli k cesarskemu prestolu, da bi prejeli novih slobod. Miklošičevi rojaki dobro vedoč, da je on mož, kateri zna zagovarjati pravične želje svojih rojakov, izvolili so Miklošiča v letu 1848. v volilnem okraju Svetega Lenarta na dolnjem Štajarskem za poslanca v prvi avstrijski ustavodavni državni zbor. Tega ustavodavnega zbora 1848. in 1849. najprej na Dunaji in pozneje v Kromerži se je udeleževal Miklošič ves čas. Ali to politično delovanje ni odtegnilo učenjaka od knjig in znanstvenih premišljevanj, ampak nam kaže, kako rad je pomagal Miklošič rojakom svojim. Vrhu tega javnega delovanja so imeli Slovenci na Dunaji slovenski zbor po imenu „*Slovenija*“. In temu zboru je bil pred-

sednik dr. Miklošič, njegov namestnik pa mnogospoštovani, a zdaj že pokojni dr. Hladnik; zboru tajnik je bil Anton Globočnik, zdanji c. kr. okrajni glavar postojinski. Ta zbor je zlagal prošnje, katere naj bi se predložile v imenu slovenskih dežel svetlemu cesarju. Da bi bile te prošnje glas vseh Slovencev, razposlal jih je zbor v vse kraje slovenske, da bi se rodoljubi podpisali. Tudi v Ljubljano je poslala „Slovenija“ Miklošiča, da se pogovori tukaj s priznanimi domoljubi o nekaterih važnih stvareh. S posebno navdušenostjo je bil vzprejet Miklošič v slovesnem zboru ljubljanskega „Slovenskega društva“ in akademijska legija je ves čas njegovega bivanja v Ljubljani opravljala pred njegovim stanovanjem v Rudeževi hiši na Starem Trgu častno stražo. Sploh se je tedanja dunajska „Slovenija“ jako krepko gibala. Osobito znamenit je odgovor, katerega je izdala Anastaziju Grünu o volitvah za frankobrodski parlament. Zgodovinsko-zanimljive so tudi okrožnice o zjedinenji Sloveniji, o ravnopravnosti v šoli in uradu, in o drugih imenitnih narodnopolitičnih stvareh. In duša temu gibanju je bil Miklošič. Iz tega vidimo, kako mnogo si je prizadeval Miklošič in se trudil s tovariši vred za nas Slovence. Ako ni mogel vsega doseči, krive so bile poznejše nam neugodne politične razmere.

Na Dunaji, tudi v prvem ustavodavnem državnem zboru, seznanil se je Miklošič z ministrom grofom Stadionom, ki je bil nekoliko časa takrat najvplivnejši državnik. Stadion je spoznal velike sposobnosti Miklošičeve, zato sta si bila kmalu oba velika prijatelja ter sta se rada družila. Grof Stadion je videl, da imajo druga vseučilišča že stolice za slovanske jezike, zato je nameraval tudi na Dunaji osnovati stolico slavistiki. Miklošiča je dobro poznal, njegovo ime je slovelo po vsej Evropi, zato je mislil Stadion, da bi na Dunaji bila njemu najprimernejša stolica. O taki izpremibi na vseučilišči se takrat nikomur še ni moglo niti sanjati. Kateri slavist je mogel upati, da Dunaj dobode tako kmalu slovansko stolico? Zato je bil Miklošič sam ves iznenadejan, ko je dobil 30. aprila 1849. po grofu Stadionu cesarski odlok, v katerem je bil imenovan za izrednega profesorja jezikov slovanskih in literature slovanske na dunajskem vseučilišči. Ta srečna vest je pa Miklošiča našla oboroženega in korenito pripravljenega. Ko je postal profesor, bile so mu glavne težnje ne samo znanost, ampak tudi knjige, katerih je bilo treba podati učencem, da so se iz njih učili. Ne dolgo

po tem je bil Miklošič povabljen na vrtislavsko vseučilišče; ali dunajsko vseučilišče bi ga ne bilo moglo pogrešati, zato ga je minister grof Thun imenoval l. 1850. za rednega profesorja. Naj še omenimo, da je bil Miklošič povabljen tudi na berlinsko vseučilišče, ali slavni in najučenejši slavist in rojak naš je ostal na Dunaji na največjo korist znanosti in učencem, kateri so se tukaj šolali ali se še šolajo. Za svoje učence je Miklošič po očetovo skrbel. Čuditi se moramo neutrujeni delavnosti, ako pomislimo, da je Miklošič odslej dajal na svetlo kar knjigo za knjigo. Učenci še niso imeli pripravnih učnih knjig; Miklošič jih je sipal kar iz rokava. Še istega leta (1850) je izdal tri učene knjige: 1. *Lautlehre der altslovenischen sprache*, 2. *Formenlehre der altslovenischen sprache*, in 3. *Lexicon linguae slovenicae veteris dialecti*. Teh knjig je bilo učencem najbolj potreba; učenik jim jih je podal še v prvem letu svojega delovanja. Že prej so dobili korenike in izdanja staroslovenskih spomenikov, zdaj pa glasoslovje, oblikoslovje in slovar. O vsebini teh del bomo poročali pozneje, tu naj omenimo samo to, da je cesar odlikoval Miklošiča z zlato svetinjo znanostim in umetnostim za slovar, ki ga je posvetil Miklošič srbskemu knezu Mihajlu M. Obrenoviču.*)

Odslej je dajal na svetlo delo za delom, da se moramo čuditi tako obsežni učenosti in tolikemu trudu. In vse to nam je zopet dokaz, koliko se je trudil Miklošič prejšnja leta. Imenitnost tega epohalnega delovanja čestila so razna učena društva; izmed njih naj omenjamo cesarsko akademijo znanostij na Dunaji, katera ga je izvolila 1. februarja 1848. za dopisujočega uda. Istotako so ga izvolila za svojega uda razna učena društva slovanska, nemška in francoska.

V cesarski akademiji znanostij so se godile l. 1848. tudi za Slovane jako imenitne reči.

V seji dne 28. januarja 1848 so se posvetovali akademiki o tem, naj bi akademija razpisala nagrado prvemu jezikoslovnemu delu. Nekateri Nemci so predlagali, naj se razpiše nagrada za nemško

*) S tem srbskim knezom je Miklošič mnogo občeval na Dunaji. Knez Mihajl in Miklošič sta si bila iskrena prijatelja. Znano je, da je srbski knez prebival nekaj časa tudi v Badnu blizu Dunaja. Tudi v Badnu ga je Miklošič obiskaval z Dunaja. Tako vidimo, kako so knezi in veljaki že tedaj spoštovali in čestili našega rojaka.

slovnico, ali Nemeec Wolf je predlagal nagrado za slovansko delo. Šafařík in Palacký, katera sta bila prava uda cesarske akademije znanostij že od 14. maja 1847., podpirala sta gorko Wolfov predlog, omenjaje, da Nemci imajo že Grimmovo slovnico; naj se tedaj akademija potegne za slovansko delo, ker s tem bo koristila in pospeševala občno znanost. Ako nekateri akademiki poudarjajo, naj se tega dela poprimejo slovanske akademije, treba je pomisliti, da nimajo slovanske akademije potrebnega denarja za tolika podjetja in da bo ta nagrada na čast tudi cesarski akademiji. Akademiki so glasovali in večina je sklenila razpisati nagrado glasoslovju slovanskih jezikov po komparativno-zgodovinski metodi. Za ta predlog so glasovali: Palacký, Šafařík in razven drugih tudi nemški pesnik Grillparzer. Redakcijo programa v nagrado razpisani razpravi je akademija izročila Šafaříku. V tem času je pisal Šafařík pismo Pogodinu, v katerem pravi, da je radoveden, „ob die Herren Čelakowský (profesor slovanščine na vseučilišči v Pragi) und Miklošič was leisten“.

V seji dne 26. maja 1851. je poročal predsednik, da je dobila akademija razpisano glasoslovje z gaslom: „non fumum ex fulgore“. Najprej je poročal Šafařík razlagajoč, da si je pisatelj glasoslovja izbral za glavni predmet svoje razprave staroslovenščino, katera mu je podloga za komparativno in zgodovinsko razlaganje drugih jezikov slovanskih. Poudarjal je, da je delo izvrstno, kakeršnega še nimajo Slovani. Tudi Palacký je poročal o tem delu ter je krepko priporočal za nagrado. Akademiki so se prepričali, da je delo po polnem vredno nagrade, zato so izročili pisatelju nagrado 1000 goldinarjev. Ta „non fumum ex fulgore“ je bil Miklošič; torej prvi akademik, kateri je dobil prvo in toliko častno nagrado od cesarske akademije znanostij na Dunaji.

S tem tako izvrstnim delom si je utrdil Miklošič zaupanje, da ga je akademija izvolila že 28. julija 1851. za pravega uda, ter ga po smrti Wolfovi imenovala l. 1866. za tajnika filozofsko-zgodovinskega oddelka. Redko kedaj je bil kateri akademik tako neumoren delavec, kakor Miklošič! Ni ga skoro zvezka akademijskih „Denkschriften“, za katerega ne bi bil spisal Miklošič kakega dela ali kake razprave: polovica del, kar jih je spisal, tiskala je najprej akademija; in teh je mnogo. V nekaterih zvezkih je celo po več del. In akademija je zopet najbolj čestila

svojega akademika, kateri je bil zadnja leta najdelavnejši ud, podpiraje ga v izdavanji večjih del, n. pr. staroslovenskega slovarja in primerjajoče slovnice slovanskih jezikov. V tako obilni meri gotovo ni še čestila akademija nobenega svojih udov.

Ali ne samo za akademijo tudi za vseučilišče je storil Miklošič sila mnogo. Miklošiča nahajamo povsod, kjer so se razni možje trudili pospeševati napredek in uk; vidimo ga tudi, kako svetuje razne reforme na vseučilišči, s čimer si je pridobil za razvijanje uka v Avstriji neizmernih zaslug. Njegovi tovariši so ga za tega delj izvolili trikrat za dekana filozofske fakultete in sicer za šolsko leto 1851., 1856. in 1865. Leta 1854. so mu podelili največjo čast na vseučilišči, izvolivši ga za rektorja magnifika dunajskemu vseučilišču. Tako je imel priliko koristiti uku. Toda tudi vlada je potrebovala tako izvrstnega uda in svetovalca, zato ga je poklicala l. 1864. v „Unterrichtsrath“. Na vseučilišči mu je bilo l. 1854. izročeno vodstvo znanstvene izpraševalne komisije za gimnazijske učiteljske kandidate. To preimenitno in častno službo na vseučilišči je opravljal do leta 1879.

L. 1852. se je oženil s hčerjo Eichenfelda, tovariša si v dvorni knjižnici. V tem presrečnem zakonu je živel samo 15 let, kajti že l. 1867. mu je umrla blaga in vzorna žena, zapustivši mu dva sina.

Tako vidimo, da je Miklošič delal na najimenitnejših mestih; zdaj v akademiji, zdaj na vseučilišči. Povsod si je pridobil naj-sijajnejših zaslug. Zato ga je tudi svetli cesar odlikoval s tem, da ga je imenoval v cesarskem pismu z 9. februarja 1862. za dosmrtnega uda gosposke zbornice. Njegovo znanstveno delovanje pa je cesar tudi tako častil, da mu je podelil s cesarskim odločilom s 23. julija 1863. viteški red Leopoldovega reda; a že naslednje l. 1864. (20. avg.) je dobil po pravilih plemstvo dednega viteštva.*)

Sadú Miklošičevega delovanja bili so deležni vsi narodi ne samo naše države, ampak vse Evrope, kajti to vsestransko delo-

*) Miklošičev grb je opisal Wurzbach (Biogr. Lexicon) tako: In Roth ein goldener, rothbezungter Greif, begleitet von zwei silbernen Sternen in den blau ausgefüllten Oberwinkeln. Auf dem Schilde ruhen zwei gekrönte Turnierhelme. Aus der Krone des rechten wächst ein goldener rothbezungter Greif, einwärts gekehrt; aus jener des linken ein silberner, aus Rachen und Ohren feuersprühender Panther. Helmdecken: jene des rechten Helms sind roth mit Gold, jene des linken blau mit Silber unterlegt.

vanje, izvirajoče iz plemenitega in jeklenega značaja, v prid je strogi znanosti v prvi vrsti; kako najti resnico, ta jedini postulat vsake znanosti, bilo je jedino hrepenenje učenjakovo; to je čutil učenjak že tedaj, ko je krenil na tisto pot, kjer je mogel naznanjati proizvode svojega duha vsem nam sorodnim rodovom; on je tedaj naš vodnik do univerzalne kulture. Njegove znanstvene pridobitve nam najjasneje pričajo, da je njih stvarnik največji zagovornik slovanske kulture, kateri nam razklada, koliko je pospeševal občno kulturo evropsko tudi slovanski element v zvezi z drugimi evropskimi narodi. Učenjak, kateri se bavi s takimi predmeti, mora biti vnet za stvar, za znanost; mora ljubiti iz srca jezike in narode, katerim je posvetil vse svoje delovanje.

Miklošič je bil zmerom v skrbi posamičnih rodov slovanskih. Okoli l. 1850. zasijalo je prijaznejše solnce tudi slovenskemu narodu; zlasti kar se dostaje naših šol, bila je podoba, da se bodo preustrojile na bolje. Že l. 1849. je izročil minister uka Miklošiču sestavo slovenskih beril za višjo gimnazijo, katerim naj bi pridejal kratek pregled slovenskega slovstva. Dunajski časniki so precej razglasili to veselo vest, da je minister uka povabil prof. Miklošiča, naj sestavi berila in naj spiše zgodovino slovenskega slovstva. Miklošič se je udal temu vabilu (Novice 1852, str. 251. l. 63. od 7. avg., in str. 271. od 25. avg.).

Miklošič se je priporočil vsem domoljubom (Novice 1852), da bi ga blagovolili podpirati s primernimi spisi, ker je želel v štirih mesecih imeti vse gradivo v rokah. Koliko vspeha je imelo to vabilo, vidi se iz tega, da mu je bil jedini nabiralec naš mnogozaslужni pisatelj Ivan Navratil. In tako smo dobili slovenska berila prvič l. 1853. Mislimo in sodimo o berilih, kakor hočemo, da niso n. p. samostalna dela, ampak samo zbirka raznih že gotovih spisov, vendar ne smemo tajiti, da so bila Slovencem takrat velik dar. Pomislimo samo, koliko zlata je bil za tisti čas vreden „Odgovor“ Miklošičev Novicam (1853.) po gospodu J. Navratilu, v katerem utrjuje Miklošič svojo pisavo, katera še dan danes velja.

Še več bili bi pridobili Slovenci, da so se uresničile Miklošičeve želje, da so namreč šolske slovenske knjige pripravne tudi za naše brate na Ogerskem; takisto hrvatske za ondotne Hrvate. Miklošič je namreč odpisal gospodu ministru uka grofu Thunu (Novice, 1852. str. 50., 14. feb.), kateremu je bil slovenski narod pri

srci, da so šolske slovenske bukvice pripravne tudi našim bratom Slovencem na Ogrskem.

Miklošič se je sploh veliko zanimal za šolo. Bil je že takrat na velikem glasu učenjak in izvrsten pedagog, čegar pedagogične nazore je jemal v poštev minister Thun. V tem času si je tudi pokojni naš vladika Anton Slomšek pridobil zaslug za slovensko šolstvo, kateremu je bil neutruđen pospešnik. Miklošič in Slomšek sta bila tedaj merodavna moža v šolskih stvareh; toda njiju nazori so bili v načelu različni ravno takrat, ko bi načelno jedinstvo bilo največ v prid slovenski šoli. Mnogo se je namreč govorilo in razmišljalo o slovenskih osnovnih šolah, na kaki podlagi bi jih bilo preustrojiti, da bi imele več sadú. Minister Thun, kateri je bil v skrbi slovenskih osnovnih šol, poprašal je Miklošiča in Slomška, naj mu svetujeta načrt, ali bi bilo bolje, da se v osnovne šole slovenske uvede samo slovenščina, ali pa tudi poleg nje še nemščina. Odlična Slovenca naj odločita. Miklošič se je izrekel samo za slovenščino, Slomšek pa za utrakvizem. In kaj je storil minister? Grof Thun je odobril Slomškove nazore, a ne Miklošičevih. Slomšek je kmalu spoznal, da bi bilo jedino pravo, ako bi se bil tudi on potegnil samo za slovenščino in je zarad tega pozneje iz srca obžaloval, da je obveljalo njegovo načelo, ker se je prepričal, da je materinščina jedina podlaga osnovnim šolam.

Izpregovorimo še katero besedo o berilih. Za spise slovenskim berilom je skrbel tudi sam Miklošič, tako da imamo od njega nekoliko spisov v slovenskem jeziku. Mladini je bilo treba podati lepo pisanih spisov; Miklošič je imel časa tudi za take potrebe. Zdaj prevaja „poljske in srbske“ pregovore, zdaj „Lipo“ iz poljskega jezika; zdaj nam pripoveduje o „Severinu Boetiji“; zdaj nam podaje pripovedke iz „češke zgodovine“; zdaj nam živo opisuje, kako se je bojevala lepa, modra in pogumna „Cenobija“ zoper Avrelijana; a zdaj nam zopet o najimenitnejših rečeh, katere je videl v Carjigradu, pripoveduje v lepem slovenskem jeziku.

Dejali smo nalašč: v slovenskem jeziku. Ali ne za tega delj, da bi jedino vsled tega imeli pravico imenovati Miklošiča slovenskega pisatelja, da bi ga samo zato prištevali slovenski literaturi. Nekateri literarni zgodovinarji, kakor n. p. Pypin trdijo, da spada Miklošič v nemško literaturo. Pypin nam je v svoji historiji slo-

vanskih literatur podal kratko zgodovino slovenskega slovstva, a o Miklošiči kakor tudi o Kopitarji poroča jako malo, tako da smemo trditi, da je vednostni pomen našega učenjaka premalo, celo površno označil. Do besede piše Pypin tako: „Dasi glede na jezik, v katerem sta pisala (nemški in latinski), ne spadata v slovensko literaturo, mora se jima vendar odkazati mesto v isti kot zastopnikoma svojega plemena v razvoji slovanskega preiskovanja.“ Pypin tudi misli, da so „tesni odnošaji prisilili Kopitarja in Miklošiča prestopiti v nemško literaturo.“ S temi nazori se ne strinjamo, ker mislimo, da si je Miklošič zaslužil najprej prvo mesto v slovenski literaturi, kakor tudi v slovanskih literaturah; se ve da tudi v posamičnih evropskih literaturah, katere je pospeševal s svojimi deli. Rumuni n. p. imajo celo dolžnost, da ga v pošteveh jemljó, toda v drugačnem pomenu, nego mi, ker Miklošič je vendar samo naš; kajti nam ne odločuje jezik, v katerem je pisal Miklošič, ampak vsebina, in vsled te slovanske vsebine spada Miklošič v slovenske in v slovanske literature v prvi vrsti. Tudi ne vemo, kako naj si razlagamo Pypinovo trditev, da sta Miklošič in Vraz bila prijatelja, kar je res, „ali da se je Miklošič naposled odstranil s svojimi učenimi načrti od literarnih interesov svoje domovine.“ Ravno to ni resnično, ker je Miklošič največji znanstveni pospešnik ne samo slovenske, ampak sploh vseh slovanskih literatur. On ima pred očmi v prvi vrsti slovanski element; on je, kakor smo že dejali, največji zagovornik slovanske kulture, ker nam je vednostno razložil kulturno moč slovanskega elementa. Njegova dela so pisana v slovanskem duhu, ako bi se smeli tako izraziti, ker je točneje in veda ne trpi, ako trdimo in tudi moramo trditi, da je Miklošič pisal v znanstvenem duhu, kakor mu znanost veleva, kakor mu resnica ukazuje. Zato poudarjamo, da z največjim ponosom zapisujemo Miklošičevo ime v slovensko literaturo.

Ker smo že omenili, da je Miklošič pisal v slovenskem jeziku, česar pa vendar ni toliko, da bi bilo dovolj za vzgled slovenske proze, slovenskega pisnega jezika; in ker nam je Miklošič podal primerjajočo slovnico slovanskih jezikov, torej tudi slovnico slovenskega jezika: bode na mestu, ako si pojasnimo stvar, v koliko je Miklošič odločevalen za slovenski pisni jezik, ali za kateri koli drugi slovanski jezik. Prašanje je tedaj, koliko dobička ima slovenski pisatelj od Miklošičevih naukov. Podoba je namreč, da

nekateri Slovenci mislijo, da nam je Miklošič podal pravila za pisni jezik, ter se sklicujejo na oblike, katere se nahajajo v Miklošičevih delih. Mi mislimo, da ne jemljemo ne za malo vednostne cene Miklošičevim delom, ako trdimo, da sploh komparativni filologi, kakor Bopp, Miklošič i. t. d. ne podajajo pravil, kako je treba pravilno pisati, ker se bavijo samo z jezikom kot takim. Pomislimo, da je glavna podstava Miklošičevim naukom tradicijska literatura, zbrana iz vseh pokrajin slovenskih, od Mure in od onstran nje do Adrije, in tu se kaže v našem idijomu velik razloček: pisni jezik nima tako širokih mej. Ne zabimo tudi, da je pisni jezik umetna pridobitev, kakor sam Miklošič trdi, torej kar so stvarili pisatelji; filolog Miklošič ne stvarja ničesar v tem zmislu. Pisni jezik stvarjajo pisatelji, nikakor pa ne filologi, kateri so zadnji poklicani, da pretresujejo in preiskujejo, kar so jim drugi dali (W. Humboldt: Ueber die Kawi-Sprache auf der Insel Java etc.) Se ve da je zopet resnica, da nam filologi pojasnjujejo, kaka oblika je boljša in pravilnejša, kak je pravi duh, n. p. slovenskega jezika. Človek mora umeti in ločiti nalogo jezikoslovčeve in pisateljevo. Strogo znanstvene slovnice so za znanstveno rabo, a druge za šolo imajo praktičen namen; zato je značajno za Miklošičevo primerjajočo slovnico slovanskih jezikov, da ravno iz tega uzroka raznih praktičnih slovnice slovanskih, kar so jih imeli Slovani, ni mogel po polnem porabiti za svoje znanstvene namene in potrebe.

Poročajmo še kaj o Miklošičevih potovanjih. V prvi mladosti je že rad bral, kar pripovedujejo potniki o Carjigradu in že tedaj se mu je vnela v srce želja videti ta toliko sloveči kraj. Poslovivši se od prijateljev in znancev, odplaval je l. 1851. meseca avgusta po ladji na Dunavu v Črno Morje. Po osem in štiridesetih urah hude burje, dospel je zdrav v Bospor in potem v Carjigrad. V Carjigradu je prvič slišal srbskega slepeca. Vse nam pripoveduje, kar je videl.

Potoval pa ni samo zato, kakor poročajo vsi njegovi životo pisci, da bi premetaval stare rokopise, kamor je prišel, dasi moramo pritrditi, da je tudi te dragocene zaklade rad pobiral, kjer je le mogel. Nego Miklošič je hodil po svetu, da bi videl tudi svet; za učenje je bilo časa na Dunaji. V Carjigradu n. pr. je videl Miklošič bogato Mihanovićevo rokopisno zbirko, katere pa mu ni bilo treba

pregledavati, ker je isto zbirko imel štiri leta pozneje na Dunaji. Ko je bil Miklošič v Rimu, še v Vatikan ni šel, ker je imel potrebnih rokopisov na Dunaji v dvorski knjižnici. Miklošiču je tedaj bil glavni namen potovanja, da se je po vztrajnem delu razmislil ter si živce okrepčal. L. 1836. in 1842. je potoval v Italijo. L. 1852. je šel na Francosko in Nemško. Novice so poročale (1852., str. 259., 14. avg.), da pojde dr. Miklošič v Pariz in potem v London, da bo pregledal slovanske rokopise ondotnih knjižnic. Prav rad se je mudil Miklošič v Ljubljani. Ko se je vračal l. 1851. (Novice, 1851., str. 194., 17. sept.) iz Carjigrada in Azije, šel je čez Ljubljano na Dunaj. V Ljubljani se je tudi ustavil l. 1857. (Novice 1857., str. 300, l. 75. od 19. sept.) na svojem potu v Istro. Še l. 1859. je bil v Ljubljani dva dni in pregledal je Zalokarjev slovar, akor je sam mecen (Wolf) želel.

L. 1856. se napoti Miklošič v Dalmacijo in Črno Goro. V dobrovniškem arhivu je dobil mnogo srbskih listin, katere je izdal l. 1858. v posebni knjigi: *Monumenta serbica spectantia historiam Serbiae, Bosnae, Ragusii*. Zbirka obseza do 500 listin v srbskem jeziku od l. 1189. do 1618. To bogato zbirko je posvetil srbskemu knezu Mihajlu M. Obrenoviću — „gratus editor“, torej iz zahvalnosti, ker je srbski knez radodarno podpiral nekatere izdaje Miklošičevih del. Iz Dalmacije je šel v Črno Goro, toda črnogorski knez ga je vzprejel sila hladno, misleč, da je Miklošič — „prelagataj“. Stvar je bila taka. Med avstrijsko in črnogorsko vlado je v tisti dobi nastal nesporazum zaradi neprijetnih razmer, katerih je bil kriv francoski konzul na Cetinji. Dasi je bil Miklošič znan na Dunaji s prejšnjim črnogorskim knezom Danilom, vendar mu Črnogorci niso hoteli pokazati starih listin; dali so mu samo jedno staro listino, katera pa ni bila mnogo vredna.

To so vsa potovanja. Odslej (okoli 1860. l.) ni zapustil Dunaja. Na Dunaji je bil največja avtoriteta tovarišem in učenemu svetu. Tu je skrbel za priprave 18. zborovanja, katero so imeli dne 25.—28. septembra 1858. na Dunaji nemški filologi, orijentalisti in pedagogi. Zbralo se je sila filologov iz raznih pokrajin. Zboru je bil predsednik Miklošič. Ta zborovanja so značajna za tisto dobo v prvi vrsti; značajna za tega delj, ker je bil Miklošič jedini med navzočnimi v dvorani cesarske akademije znanostij, kjer so bila zborovanja, kateri je pomen in namen filologije drugače ozna-

čeval nego njegovi tovariši. Ti filologi so imeli tega leta že 18. zborovanje, in na vsakem zborovanju so se pogovarjali samo o mrtvih jezikih, o Tacitu, Aristotelu itd., a nikdar še ne o živih jezikih. Miklošič je začel zborovanje s slavnostnim govorom, v katerem je poudarjal, da imajo Nemci mnogo zaslug za klasično filologijo, ali je tudi dejal, da je toliko filologij, kolikor je različnih narodov, kateri imajo literarnih spomenikov, da je moči iz njih spoznati življenje in njih idejalno in realno hrepenenje. Tako je poleg klasične filologije tudi germanska, romanska in slovanska. Pojasnjeval je duševno zvezo in sorodnost teh jezikov, kateri so še v nekaterih delih jezika in navad ohranili prvotno jednoto do današnjega dne. Ta sorodnost se vidi v eposu, v tej najstarejši obliki poezije. Kdo ne vidi, kaj je predsednik nameraval dopovedati svojim tovarišem s temi besedami? Ako krene znanost na to pot, sklenil je Miklošič svoj govor, potem bo zasvitala nova doba znanosti v Avstriji. Ta nova doba je res zasvitala; že je napočil dan v Avstriji, in to je storil jeden jedini mož, kateremu ni bilo moči prepričati ogromnega števila nemških filologov o imenitnosti nove dobe. Zbor se je razšel in videli smo, kako visoko je stal Miklošič nad svojimi tovariši.

Ne samo nemški, tudi slovanski „filologi“ so bili trdoglavi. V Slovencih in v Hrvatih so stvarjali nove jezike. Bil je narobe svet. Kdo je zabil, kako se je v raznih literarnih fazah razvijal ilirizem, in kako je ta ideja postala naposled lokalno-hrvaška? Jugoslovani so mislili tudi narečja zjediniti. Pokazali so se pravi filologi, katerih pa niso bili umni tisti, katerim so govorili. Bilo je treba jasnosti, zato so odlični možje: Miklošič, Karadžić, Kukuljević, Daničić, Jagić, Mažuranić in drugi izjavili l. 1864. očitno, da so si Hrvatje izvolili za pisni jezik južno narečje (hercegovinsko) s tem pojasnilom: da ni smeti mešati narečij in delati tako novega literarnega jezika, kakor se je godilo do tistega časa; kdor hoče pisati v narečji, naj piše v pravem, čistem narečji, in naj ga ne meša z drugimi. Ta izjava je bila tiskana v „Književniku“ l. 1864., a spisana na Dunaji l. 1860.

Tako se je vendar zgodilo, kar je že prej Preširen Vrazu v pismu prerokoval, da se bodo težko kedaj zjediniili Slovani v jeden pisni jezik; toda ne zbog tega, kakor Preširen pravi, ker Preširnovih „Carmina“ izšedših v novinah „Illyr. Blatt“ drugi no-

čejo umeti in ker on in Kastelec umejeta marsikrat štajarsko narečje samo na pol in ker se štajarsko-hrvaško narečje ne bode nikoli vzpelo na jezikoslovni avtokratni prestol. Preširen je iz srca želel Ilircem, naj bi njih delo obrodilo obilo sadú. Tudi Miklošič ni bil neprijatelj gajici, kakor misli češki Vrazov životopisec. Prašanje ni domoljubno, ampak znanstveno-literarno. Kopitar sicer ni mogel videti tistega znamenja na črki č, ker je sam mislil ustanoviti nov pravopis na podstavi cirilice in latinice. Ta literarni proces je zdaj načelno dognan in mi imamo potrebne jasnosti na vse strani. Tudi Slovencem je bilo treba dopovedati, naj ne snujejo načrtov o občnem slovanskem pisnem jeziku in naj pomislijo, da mi tisti jezik, ki nam ga je Bog dal, samo na pol poznamo, ker vsak jezik je záse živ organizem, kateri se ne da z drugim zjedinevati, ampak samo primerjati. To načelo tiči v zakonu slobodnega, individualnega razvijanja.*)

Čisto naravno je, da se okoli velikih mož radi zbirajo njih čestilci in prijatelji. Take družbe koristijo znanosti. Takih čestitih družeb je bilo že nekdam na Dunaji; one so duševna potreba, da se znanci pogovoré o svojem delovanji v nemaje se za skupna hrepenenja. Miklošič in Vuk sta si bila „glavna prijatelja“, družila sta se mnogo in mnogo let. V tej družbi je bil tudi Daničić in drugi Srbje; a duša družbi je bil Miklošič. Vukova hči Mina Vukmanovička mi je pravila, kako ves vesel je bil Vuk teh shodov, katere so imeli navadno pri Vuku; in kako ne bi, ako pomislimo, koliko koristnega so mogli vsi pridobiti od učenega Miklošiča, kateri jim je bil izvrsten prijatelj in učenik, a drugi njegovih poslušalci v pravem pomenu besede. S Kukuljevičem in z Gajem se je seznanil na Dunaji. S komer ne more človek osobno občevati, s tistim si dopisuje. Šafařika je Miklošič videl najprej v Pragi, a potem še nekterekrate na Dunaji in si je dopisoval ž njim. Palackega je poznal osobno. Dopisoval si je tudi s Pogodinom, Schleicherjem in J. Grimmom; Grimma je videl na Dunaji, ko se je ta vračal iz Italije. Jagić in drugi so bili Miklošičevi učenci.

*) Bila je napačna misel Vrazova, da nima „vendoilirska“ literatura bodočnosti, ker „fehlt die Basis der Möglichkeit eines Aufkommens des isolirten Slovenismus“. Denašnja znanost ne sodi o jezikih tako. Proces v literaturi se je razvijal in obveljale so Vrazove besede: „Krain war von jeher in slovenicis die tonangebende Provinz.“

III.

Pravo Miklošičevo življenje so njegova dela; naj si tedaj pojasnimo njih pomen in velikost, da bi videli, kako se je Miklošič po orlovo kvišku vzdignil na najvišji vrhunec znanosti, da je danes slavist čez vse slaviste. Oglejmo si vsaj nekoliko njegovo ogromno delo v posamičnih spisih, iz katerih bomo spoznali vso velikost zasnovane in dovršene celote. Veliko je to delo, za katero je potreboval Miklošič skoro pol stoletja, ako k temu prištevamo dobo, ko je začel premišljevati o prvih znanstvenih načrtih.

Že Vostokov je izdal cerkvenoslovenski slovar; vendar ta ni zadostoval znanstvenim potrebam in terjatvam, že za tega delj ne, ker ni obsežal vseh literarnih spomenikov staroslovenskega jezika. V tem oziru je zbral Miklošič vse znane spomenike, in tudi druge, za katere še mnogi niso znali, ter je spisal: *Lexicon palaeo-slovenice-graeco-latinum*. Za ta slovar je nabiral gradiva deset let in ga je izdajal od l. 1862—1865. s pomočjo cesarske akademije znanostij. Schleicher je to delo navdušeno pozdravil l. 1863. (*Beiträge zur vergleichenden sprachforschung*), rekoč, da je Miklošič zasnoval veliko delo, katero nam podaja besedni zaklad staroslovenskega jezika v do zdaj še nedosežni popolnosti. Miklošič tolmači besede v vseh jezicih, kakor je kje potreba, a ne samo tako, kakor kaže knjigi naslov. Samo delo je sad prejšnjih razprav. Schleicher je Miklošiču želel, naj bi svoj „thesaurus“ slovanskih jezikov, kateri so za slovansko in indoevropsko filologijo v obče jako imenitni, srečno dovršil in tako dogotovil velikansko delo, katero bo spomenik izredne delavnosti, neprestane marljivosti in obsežne učenosti. Vsega slovarja ni Schleicher doživel, da bi se ga bil mogel veseliti po polnem.

Delo prve veličine in največje vednostne cene je *Vergleichende grammatik der slavischen sprachen*, katero ima štiri dele: *Lautlehre*, *Stambildungslehre*, *Formenlehre*, *Syntax*. S tem delom je postavil naučno podstavo slovanskim jezikom, ker ni ga jezika slovanskega, katerega bi ne bil do konca preiskal v njegovem organizmu. Miklošič je gledal najgloblje v živi organizem slovanskih jezikov, v to delavnico čudovito stvarjajočega jezika.

Primerjajočega glasoslovja sta do zdaj dve izdaji, jedna od l. 1852., a druga od l. 1879. Priprave za to delo so bile: *Laut-*

lehre der altslovenischen sprache 1850, a v zvezi z njim so: Ueber die steigerung und dehnung der vocale in den slavischen sprachen, in: Ueber die langen vocale in den slavischen sprachen. V teh delih nam opisuje Miklošič življenje glasov, kako so se razvijali in izpreminjali do današnjega dne. Podstava glasoslovju mu je staroslovenski jezik, kateri je že izmrl in je še danes v cerkvi pri Bolgarih, Srbih, Rusnjakih in Rusih mnogovrstno predrugačen kot liturgijski jezik. Staroslovenski jezik je ohranil najstarejše oblike slovanskega elementa, a ne da bi zato bil oče vsem slovanskim jezikom. Po glasoslovnih zakonih je določil Miklošič, da je treba maloruski jezik ločiti od ruskega; tudi je označil značaj slovenskega jezika, kateri je bil nekdanj bolj razširjen kot zdaj. Jezik brizinskih spomenikov obseza tudi županije: varaždinsko, križevsko in zagrebško. Hrvaško-slovensko narečje je nastalo pod vplivom srbskega in hrvaškega jezika.

Mnogi radi primerjajo to delo Grimmovi slovnici. Oba učnjaka sta imela isto nalogo, a s to razliko, da je Miklošičevo delo bilo mnogo težavnejše. Kar je staroslovenski jezik za slovansko slovnico, to je gotski za nemško; toda gotski jezik je bil preiskan že pred Grimmom, Miklošič pa je moral zajemati iz nepreiskovanih tiskanih in netiskanih literarnih spomenikov iz raznih dob in pokrajin. Takemu delu je bilo treba mojstra, da je organsko in pravo stran jezika ločil od tujih pritikin, in da je jezike kritično razvrstil; za tega delj je primerjajoča slovnica slovanskih jezikov najiminitnejše delo, ne samo na polji slovanske filologije, temveč tudi za staro zgodovino, narodopis in kulturo slovansko; primerjajoča slovnica nam pojasnjuje tudi te strani.

Tisti del moderne slovnice, kateri je v sredi med fonetiko in oblikami, imenuje se: Stammbildungslehre, to je tedaj nauk o funkciji sufiksov. Poudarjamo, da smo s temi kratkimi besedami označili knjigo, katera ima XXIV in 504 strani. To je delo, katero je spisaval Miklošič več kot dvajset let, se ve da ne neprenehoma, ter je izdal l. 1875. s podporo cesarske akademije znanostij. O tem predmetu je Miklošič spisal celo literaturo razprav, katere naj imenujemo vsaj po imeni. Vse te razprave so v zvezi med sabo. Tukaj jih: Die wurzeln im altslovenischen; Ueber das suffix *ъ*; Verba intensiya; Die bil-

dung der nomina im altslovenischen; Die bildung der slavischen personennamen; Die nominale zusammensetzung im serbischen; Die bildung der ortsnamen aus personennamen im slavischen; Die slavischen ortsnamen aus appellativen; Ueber den ursprung der worte von der form aslov. 1. trət, 2. trēt und trat.

Tretji del primerjajoče slovnice je oblikoslovje, to je nauk o deklinaciji in konjugaciji slovanskih jezikov. Priprave za oblikoslovje in ž njim v zvezi so ta dela: Formenlehre der altslovenischen sprache 1850, 1854; Altslovenische formenlehre in paradigmten 1874; Lehre von der conjugation im altslovenischen; Ueber die genetivendung *go* in der pronominalen declination der slavischen sprachen; Ueber die zusammengesetzte declination in den slavischen sprachen; Das imperfect in den slavischen sprachen; Beiträge zur altslovenischen grammatik; Ueber den ursprung einiger casus der pronominalen declination. V vseh teh slovniških delih je načrtal Miklošič razven zdanjih slovanskih jezikov najstarejši slovniški značaj staroslovenskega jezika na podstavi najstarejših panonskih spomenikov.

Sintaksa je četrti del primerjajoče slovnice. Priprave za sintakso so te razprave: Die verba impersonalia im slavischen; Die negation in den slavischen sprachen; Der praepositionslose local in den slavischen sprachen; Ueber den accusativus cum infinitivo. V sintaksi, katero je izdal v šestih letih, namreč od 1868—1874. razlaga nam Miklošič pomen vsega govora. Sintaksa obseza dva dela: v prvem delu nam pojasnjuje značenje besednih vrst (Wortclassen), a v drugem značenje besednih oblik (Wortformen). To je nov zistem. Miklošič ne govori o stavku precej na početku sintakse, ampak v različnih oddelkih. Zakone v govoru nam pojasnjuje s staroslovenskim, slovenskim, bolgarskim, srbskim, maloruskim, ruskim, češkim, poljskim, gorenjeluziškim in dolenjeluziškim jezikom. O jeziku polabskih Slovanov ni tukaj sledú, ker nam niso zapustili pismenih spomenikov, iz katerih bi se dal ustrojiti slovniški „obraz“. Vrhu tega nam podaje vzglede v sanskritu, v

germanskih in romanskih jezikih in še v drugih jezikih evropskih in azijskih. Da je tedaj ta naloga bila sila težavna, vidimo iz tega, ker je Miklošič imel malo gradiva v rabo: posamični jeziki, bolgarski, slovenski, maloruski in gorenjesrbski bili so brez sintaktiške literature, a druge sintakse so imele samo praktično vrednost; ker so bile namenjene šolam, obsezale so samo to, kar so literati spoznali za izvrstno, kar je za učenje potrebno; a Miklošič je jemal v sintakso vse, kar se nahaja v stari in novi literaturi, ne gledé na to, ali je to literatura za dobro spoznala, ali so to provincijalizmi, soloecizmi ali barbarizmi. Do 350 slovanskih del je porabil Miklošič, da je iz njih zajemal vzglede. Gotovo ogromno delo. Zajemal je iz knjig, za katere še ni znalo mnogo slavistov.

Da bi spoznal pravi duh, kateri živi in stvarja v jeziku, jemal je vzglede največ iz narodne poezije, v kateri še živi mnogokaj nepopačenega. Zato je narodno pesništvo prva značajna stran Miklošičeve sintakse: Miklošič je zajemal iz pravega življenja, da bi nam podal pogoje in zakone pravega jeziko-vega življenja.

Narodi evropski živijo v kulturni zvezi; te kulturne zveze vplivajo na jezik tako mogočno od zunaj, da mu izpreminjajo celo notranji organizem, kar je dokaz, da se vse izpremembe v jeziku ne gode iz notra. To vidimo zlasti pri tistih narodih, kateri so živeli stoletja in stoletja v kulturni zvezi z nemškim narodom; za tega delj išče Miklošič prvotne in prave sintaktiške zveze slovanske tam, kjer je nemška kultura zapustila najmenj sledov. Toda ta prikazen je povsod v Evropi nasledek medsebojnega, kulturnega življenja; zato jo imenuje Miklošič noveevropeizem, kateri hrepeni po tem, da bi vse narode evropske, udeležujoče se kulture, zjedini v jeden idijom.

Druga značajna stran sintakse je ogromno gradivo. Dasi obseza XII. in 896 strani, vender so Miklošičeva pojasnila kratka, jasna in točna. Benfey, Steintal in Bonitz so ga prvi pohvalili, rekoč, da razpravlja občna prašanja z veliko korenitostjo, in da ima njegovo delo ceno za občno slovnico, ne samo za slovansko. Zato bi bilo krivo, ako bi morebiti kdo sodil po naslovu sintakse, da jo smemo prištevati samo slovanski lingvistiki. Toliko vspeha pa je mogel doseči, ker je bistroumno preiskal vse slovničarje vseh

časov in nove filozofe, kar se da tudi drugače povedati, namreč da je Miklošič sam velik filozof.

Ni tedaj čudo, da se takemu velikanu, kakor je Miklošič, poklanja ves učeni svet; ni čudo, da učenec Jagić obožava svojega učenika v „Archivu f. slav. Philologie“, da ne vemo, kaj je plemenitejše, ali to iskreno spoštovanje Jagićevo, ali tista ljubezen, v kateri si Miklošič odgaja učence. Ali je čudo, da je takih ljudij, — Jagić jih imenuje Mohikance, — kateri bi radi ves princip Miklošičev podrl. V Archivu poroča Jagić o vsebini sintakse, in v tako imenitnem trenutku je tudi Mohikancem njih zasluženno hvalo zapel. Resnično, veli Jagić, človek mora imeti jekleno voljo, pogum in vztrajnost, da pretrpi to krivico; in tako jekleno voljo imajo samo pravi, izborni učenjaki.

In res, „naše veselje je veliko, naša hvala velika,“ tako poroče vsak zahvalni učenec in učenjak, kadar pregleduje velikanska dela Miklošičeva; tako je vzkliknil vsakikrat V. Jagić naznanjajoč učenemu svetu Miklošičeva dela in razlagajoč njih znanstveni pomen in znanstveno vrednost, v čemer ga ne preseza nobeden učenjak v učenem svetu. Izmed teh del imenujmo nekatera vsaj po imenu, drugih pa podajmo kratko vsebino. „Die slavischen monatsnamen“, delo leksikalno-etimologijsko, seza globoko v slovanske starine. O jeziku sedmograških Slovanov razpravlja knjiga: Die sprache der Bulgaren in Siebenbürgen. Zase celota so ta dela: Die volksepik der Croaten; Die serbische epik; Die christliche terminologie; Ueber die wanderungen der Rumunen in den dalmatinischen Alpen und den Karpaten.

Die christliche terminologie in spis Glagolitisches ta znamenita za jezik in staro kulturo slovansko. Torej poročajmo o starih Slovanih vsaj v kratkih črticah, kajti ravno v tem momentu podpira ne malo filologija kritično zgodovinsko preiskovanje.

Slovani niso v Evropi prvoten narod. Slovani so doma iz Azije ter so romali skoz „narodska vrata“ najprej na severno stran Evrope; vendar niso dospeli tako daleč, da bi se dotikali morja. S severja so se spustili k Črnemu Morju, kjer jih poznajo zgodovinarji pod imenom Sclaveni in Antes. Od Črnega Morja so se jeli pomikati kraj Dunava najprej Sclaveni, to so Sloveni. Od dolnjega Dunava dalje je šel jeden del Slovenov v Panonijo,

ti so panonski Slovenci; drugi del na Bolgarsko, bolgarski Slovenci; tretji del je posedel Alpe, noriški ali karantanski Slovenci, a četrti del je ostal v Daciji, dacijski Slovenci. Teda j imamo štiri slovenska plemena: 1. panonske, 2. bolgarske, 3. noriške ali karantanske in 4. dacijske Slovence kot potomce nekdanjih Slovanov, znanih v zgodovini z imenom Slaveni.

Večji del panonskih Slovencev, kateri so prebivali med Dunavom in Dravo proti zahodu do Ptuja, absorbovali so po polnem Madjari, samo jeden del njih na zahodu se je ohranil še do denšnjega dne; to so zdanji Slovenci na zahodni strani Ogerskega in na vzhodni strani Štajarskega: ti Slovenci so direktni descendentje panonskih Slovencev. Isto velja tudi o njih jeziku. — Dacijski Slovenci so se potopili v Rumunih še le v XIX. stoletji. — Bolgarski in noriški Slovenci živijo še danes. Izmed teh slovenskih plemen so imeli staroslavno cerkveno literaturo panonski Slovenci, pisano v glagolici, v najstarejšem pismu slovanskem, kajti cirilica je mlajša od glagolice.

Antje so bili pradedje Srbov in Hrvatov. Slovence so najprej razkrojili in krajevno na dva dela ločili od bolgarskih Slovencev Srbje in Hrvatje, priselivši se v denšnjo domovino na početku sedmega stoletja; pozneje pa Madjari.

Ker so se Slovenci prvi naselili v nekdanjih in denšnjih prebivališčih sredi šestega stoletja in ker so še le za njimi prišli Srbje in Hrvatje, bili so torej Slovenci prvi narod slovanski, kateri je prišel v dotiko in duševno zvezo s kulturnimi narodi na vzhodu in jugu: na vzhodu z Nemci, a na jugu z Grki. Iz tega je jasno, da so njih ime vzprejela druga slovanska plemena z malimi izpremembami, in da so ž njih imenom imenovali tuje vse Slovane.

Naši Slovenci so prejeli krščanstvo po duhovnikih oglejskih in solnograških, Bolgari pa iz Carjigrada. V stari zgodovini so imenitni panonski Slovenci, ker se je njih liturgijski jezik razširil k drugim slovanskim narodom in ker so imeli prvi bogato cerkveno literaturo. Panonski Slovenci so jeli prvi prevájati cerkvene knjige v svoj, t. j. zdanji staroslovenski jezik. Ta literatúra je tudi za tega delj imenitna, ker nam priča, da so Slovenci v Panoniji jemali na posodo nemške besede, živeč v kulturni zvezi z Nemci. Tako je n. pr. starosl. papež nastalo iz bâbes, papa; porъ iz phafo; pьkь in pьklo iz pëch, pix in infernus itd.

V Bolgarih je vladal grški vpliv, kateri je izpodrinil staroslovenske besede, ker je znano, da so se po propadu panonske literature, razkropili svetih apostolov učenci po jugu, najprej k Bolgarom, kjer so nadaljevali že prej zasnovano delo v Panoniji. V Bolgarih so tedaj govorili in pisali monachъ za starosl. mōnichъ, papa za papežъ, ijerej za popъ, adъ za pьklъ itd. Te besede iz krščanske terminologije pričajo jasno o njih postanku in o domovini svoji, kar je za kulturno in literarno zgodovino slovansko jako imenitno.

Te in slovanskih jezikov primerjajoče slovnice znanstvene pridobitve so najimenitnejše za staro zgodovino slovansko, katero nam pojasnjujejo v najobilnejši meri; zato bo treba pomuditi se nekaj časa pri tem mikavnem predmetu.

Že sto let se bavijo filologi in zgodovinarji z vprašanjem, kje je bila domovina cerkvenega slovenskega jezika. Kristof Jordan misli, da je Ciril pisal v bolgarskem narečju, katerega se je naučil v Carjigradu in katero bi mogli gotovo umeti Moravci. Luccius in Schönleben imata v mislih okolico okoli Soluna. Matej Miechov imenuje jezik ruskih cerkvenih knjig srbski jezik. Dobrovský, Vostokov in nekoliko tudi Kopitar so imeli o tem spet druge misli. Najkompetentnejši sodnik o tem vprašanju je Miklošič, zato so se tudi najglasovitejši slavisti in zgodovinarji, kakor n. pr. Jagić, Büdinger, Dümmler i. dr. poprijeli njegovega prepričanja.

Staroslovenski jezik je jezik panonskih Slovencev v sredi devetega stoletja. Pod konec 862. je poslal cesar Mihajl Konstantina in Metoda k Rastislavu, ker so v njegovi državi oznanjali vero božjo nemški duhovniki z malim vspehom. V Velegradu, moravski prestolnici, vzprejme ja knez jako prijazno in sveta brata jameta oznanjati besedo božjo v slovanskem jeziku z velikim vspehom. Politična misel je bila, iz katere se je porodila staroslovenska literatura in zarad katere sta prišla sveta apostola v Panonijo. Politično nezavisnost velikomoravske države naj bi zasnovala in utrdila slovansko cerkev, katero je bilo treba ločiti od nemške cerkve; a slovansko cerkev naj bi utrdil slovanski cerkveni jezik. S popolno nezavisnostjo od vzhodnofrankovskega cesarstva, po kateri je jedino hrepenel Rastislav, ne bi se ujemalo, misli E. Dümmler, ako bi bil vladika pasavski, zvesti služabnik Ljudevita Nemškega, za cerkvenega deželnega poglavarja. Ta politična misel se je porodila

v glavi Rastislavovi, a ne v kateri drugi slovenski, še menj pa v bolgarski glavi na Bolgarskem.

Jezik panonskih Slovencev je postal v naslednjih stoletjih liturgijski jezik bolgarskih Slovencev, Srbov, Hrvatov in naposled Rusov. Bolgari, Srbje, Hrvatje in Rusi so mešali svoj narodni jezik s staroslovenščino; tako je postal v Bolgarih bolgarskoslovenski, v Srbih srbskoslovenski, v Hrvatih hrvaškoslovenski, a v Rusih ruskoslovenski jezik. Jezik panonskih Slovencev se imenuje v virih jezik slovenski; Miklošič ga je imenoval staroslovenski, da bi se izognil nesporazumu.

Miklošič je iz merodavnih virov načrtal zvesto podobo staroslovenskega jezika, določivši na tanko, iz katerih virov smemo zajemati zaželjeno znanje čistega staroslovenskega jezika, a iz katerih znanje bolgarskoslovenskega, srbskoslovenskega, hrvaškoslovenskega in ruskoslovenskega jezika. Med literarnimi spomeniki je tudi takih, katerih ne moremo prištevati ne Bolgarom, ne Srbom, ne Hrvatom in tudi Rusom ne. Ti spomeniki n. pr. Glagolita Clozianus so mogli postati samo v Panoniji, za tega delj jih imenujemo panonske; oni so žive pričë: da je sredi devetega stoletja v Panoniji in samo v Panoniji bila osnovana cerkvena literatura v slovanskem jeziku.

Ako te spomenike imenujemo panonske, moramo tudi priznavati, da si v tem mislimo tudi Moravsko. Slovensko pleme je prebivalo ne samo na desnem, ampak tudi na levem bregu Dunava; se ve da o obsegu njegovih stanovališč ni moči ni slutiti ne. (cf. *Altslovenische formenlehre in paradigm.*)

Ta teorija ima dvojne nasprotnike: jedni trdë, da je staroslovenščina mati vseh živih slovanskih jezikov; drugi pa, da so staroslovenski jezik govorili bolgarski Slovenci v devetem stoletji. Prvo hipotezo zagovarja dan danes malokdo očitno, ali tem rajši na tihem. Mnogo več zagovornikov, nego staroslovenska, šteje bolgarska hipoteza. Šafařík, kateri je bil najprej za bolgarsko hipotezo, očital je Miklošiču: „er ist stumm gegen mich“, „er ist durch und durch von Kopitars Phantasien imprägnirt und verschliesst mordaciter der Wahrheit die Augen (Čbtenija: pisma Pogodinu)“; vendar tudi Šafařík se je izrekel malo let pred smrtjo za Panonijo pritrjujê Kopitarju, da je slovenski cerkveni jezik tisti jezik: *quae ante mille fere annos viguit inter Slavos Pannoniae*. Bolgarska

hipoteza je bila nekaj časa tako občna, pravi Miklošič, „da sem jaz, kolikor mi je znano, med živečimi slavisti jedini s svojim protestom zoper njo.“ Tako je bilo še l. 1874. Ali kmalu sta se oglašila Daničić in Jagić poleg drugih ter sta mu pritrdila.

Vprašanje o domovini staroslovenskega jezika so imeli učejaki za čisto jezikoslovno, kar pa ni. In ali bi zagovorniki bolgarske hipoteze zaupali svoji na št osnovani, ali od nobenega zgodovinarja pripoznani teoriji, ako bi pomislili, da nimamo ne jedne zgodovinske priče za kakeršnokoli si bodi cerkven o rabo slovanščine v Bolgarih v devetem stoletji — in to je početek vsacega slovstva vseh novejših narodov — a za Panonijo imamo več neovrznihi in nedvomnih prič. Tudi pomnimo: za delovanje Cirilovo na Bolgarskem nimamo dokazov, kakor tudi ne za apostola Andreja v Rusih, kajti vsi narodje pripisujejo pokrščenje slavnim možem. E. Golubinskij dvoji, da bi bila Ciril in Metod kedaj krščevala Bolgare.

Miklošičevih dokazov za panonsko domovino ne moremo omenjati v životopisu, ker nam je samo do tega, da v kratkem označimo Miklošičeve nazore o teh vprašanjih, nazore samo kot resnico, katero nam je podal, ne kažoč pota, kako je dospel do istih. Zato povejmo še to, kako razvija svoje trditve o slovanskih jezikih.

V prvi vrsti je določil po jezikoslovnem preiskovanji slovniško razliko med staro slovenščino, katero je postavil za podstavo slavistiki, in med bolgarsko slovenščino, srbsko slovenščino, hrvatsko slovenščino in rusko slovenščino. Panonski spomeniki, glagolski in cirilski, razločujejo se od drugih v tem, n. pr. da prav rabijo *ą* in *ę*. To je jedino znamenje jezikovo, po katerem moremo razločevati panonske spomenike od nepanonskih. Bitni razloček je tudi v rabi poluglasnikov *ь* in *ѣ*. Bolgarski spomeniki rabijo *ę*, *ję* za *ja*, in potrebujejo samo jeden poluglas. Jezik srbskih spomenikov ne pozna nosnikov: mesto *ä* ima *u*, mesto *ę* pa *e*; ima jeden poluglasnik: *ь*; omehčana sta samo *l* in *n*. Kar o srbskem, velja tudi o hrvaškem jeziku: oba se razločujeta v izražanju stsl. *ê*. Jezik ruskih spomenikov ima mesto panon. *ą* in *ę* — *u* in *ja*; in ima več soglasnikov omehčanihi, nego panonski jezik.

Slovanski jeziki so bili ločeni že v stari dobi, gotovo že v devetem stoletji. Že v devetem stoletji tedaj sta bila bolgarski

in staroslovenski jezik čisto različna jezika. Kar smo dejali o bolgarsčini, velja tudi o novi slovenščini. Tudi naš mili jezik ne hodi svojih potov še le od včeraj; za tega delj ga razlikujmo od panonskoslovenskega, dasiravno ne bode tajil nihče, kdor pre-mišlja stvar brez predsodkov, da so brizinski spomeniki podobnejši panonskim tekstom, nego kateri koli spomenik slovanskih jezikov. Brizinski spomeniki niso potekli iz katerega panonskega teksta. Nova slovenščina ni hči stare slovenščine. Miklošič je dokazal razliko med panonskim (staroslovenskim) in karantanskim (novoslovenskim) jezikom, katerega pišemo in govorimo mi Slovenci.

Gledé imena treba omeniti, da bi panonski jezik morali imenovati slovenski tudi tisti slavisti, kateri mislijo, da so naši domovino slovenskega cerkvenega jezika v Bolgarih, ker ta jezik se imenuje povsod jezik slovenski. Papež Ivan VIII. je govoril l. 880. o „litterae sclaviniscae“; ta jezik ni se nikdar imenoval bolgarski: on je prejel ime od naroda, ki ga je govoril, ker tudi bolgarski Slovenci, kakor dacijski, kateri so že po polnem utonili naj-novejši čas v rumunskem elementu na Sedmograškem, panonski in karantanski Slovenci, vsi so slovenskega rodú. Vsi vkup pa so potomci onega slovanskega naroda, katerega sta poznala Jordanes in Prokopij po imenu Σκλαβῆνοι in Sclaveni. To ime so prejeli najprej od Grkov in Rimljanov, a naposled od Slovencev samih vsi slovanski narodje.

Ker smo govorili o razvrstitvi slovanskih jezikov na drugem mestu, naj še tukaj samo poudarimo imenitnost, da je Miklošič določil in znanstveno utrdil, kateri spomeniki so panonski, a kateri nepanonski, ker na podstavi panonskih spomenikov je osnovana slavistika. V ta namen je izdal razven že prej omenjenih del tudi: *Apostolus e codice monasterii Šišatovac*, 1853; *Lex Stephani Dušani*, 1856; *Chronica Nestoris textum russico-slovenicum continens*, 1860; *Vita sancti Methodii russico-slovenice et latine*, 1870; *Память и житие блаженago učitelja našego Konstantina filosofa etc.* *Apostolus e codice monast. Šišatovac* nam je ohranil imenitnih posebnostij panonsko-slovenskega prevoda liturgijskih knjig; za tega delj je kaj imeniten za slovansko filologijo. Kronika Nestorjeva je imeniten zgodovinsk vir. Miklošič je ta spomenik očistil napak,

katere so naredili prepisovalci, da ga je moči brati in rabiti za kritično zgodovinske namene.

Določivši razliko med panonskimi in nepanonskimi spomeniki, izrekel je Miklošič imenitne besede, da glavnega razločka slovanskih jezikov ni določil čas; ta razloček ima pogoje v plemenih, katera svojo individualnost vedno dalje razvijajo, vedno jasneje izražajo. Po zakonih jednega jezika ni smeti ustanavljati zakonov drugim; vsak jezik preiskujmo v njegovem posebnem življenji; iz sklepov posamičnih znanstvenih pridobitev dobodemo še le zakonov, kateri oblastujejo vsem slovanskim jezikom.

III.

Do zdaj omenjena dela imajo v prvi vrsti slovniški in leksikalni značaj. Ker pojasnjujejo jezik vseh slovanskih plemen v njegovem notranjem, duševnem življenji in razvijanju, pospešujejo tudi dela sorodnih znanstij, zlasti nas seznanjajo s kulturno zgodovino slovansko in tistih sosednih narodov, s katerimi so bili Slovane že od nekdaj v kulturni zvezi. To stran duševnega življenja preiskuje Miklošič v etimologijskih delih, katera so záse celota. Danes ga ni jezika v Avstriji, katerega ne bi bil Miklošič preiskal v notranjem življenji. Ta dela so sad poznejšega premišljevanja, n. pr. *Die slavischen elemente im rumunischen*, 1862; *Die fremdwörter in den slavischen sprachen*, 1867; *Albanische forschungen*, 1870; *Die slavischen elemente im neugriechischen*, 1870; *Die slavischen elemente im magyarschen*, 1872.

Kultura je last vseh narodov evropskih bolj ali menj. Kako je ta kultura vplivala in izpreminala socialne in politične razmere pri raznih narodih, takisto je tudi vplivala na jezike, v katerih je zapustila neizbrisne sledove. Ljudske besede, katere jemlje na posodo narod od naroda, niso vselej znamenje duševnega siromaštva, tudi ne duhovne in kulturne supremacije, ampak priče neke podločnosti, v kateri so bili narodi v kulturnem razvijanju. Tujke so tedaj žive priče, kako so se tuji pojmi, življenje in kultura presajali v domače mišljenje, življenje in kulturo.

A.

Misel in dolžnost nam je podati v kratkih besedah vsebino teh za kulturno zgodovino preimenitnih del. Začnimo z Rumuni.

Rumuni so potomci tistih Rimljanov, kateri so se naselili v Daciji na levi strani Dunava v početku II. stoletja, ko je Trajan zmagal Decebala. Te Rumune imenujejo Slovanje Vlahe. Z imenom Vlah označujejo Slovanje vse Romane. Nekdaj so tako imenovali Celte, ali ko so se v njih domovini naselili Romani, nadeli so Slovanje to ime njih naslednikom Romanom, posodivši si besedo od Nemcev: walch.

Macedonski Vlahi so Cincari. Jezik isterskih Vlahov, katerih je kakih 6000 duš, pregan je iz cerkve in iz javnega življenja; samo doma še govore svoj jezik „quasi lingua di confidenza.“ Moliijo zdaj v hrvaškem jeziku, kakor njih sosedje Hrvatje. Čiči so poslovenjeni Vlahi; že Valvasor jih je slišal slovenski govoriti.

V rumunskem in arbanaškem jeziku se je ohranilo več klasičnih besed iz Avgustove dobe, nego v romanskih jezikih na zahodu, kateri so se pozneje ločili od latinskega debla. Tudi prvotnih elementov je še danes v rumunščini. Ta prvotni element je bil soroden arbanaškemu, ker mislimo, da so Arbanasi potomci starih Ilirov.

Iz slovanščine so začeli jemati Rumuni besede še le pod konec V. stoletja; kasneje tudi iz madjarščine. Največjo oblast nad rumunskim elementom si je pridobil slovenski jezik, kateri je vladal v rumunski cerkvi in državi. V cerkvi je vladal slovenski jezik do J. Rakoczya I. (1630—1648), „qui linguam slovenicam ex ecclesiis Valachorum vi exterminavit et in perpetuum exulare iussit.“

Do najnovejšega časa so pisali Rumuni v cirilici, kar je najjasnejši dokaz nekdanje kulturne moči slovanske. Vrhu tega navaja Miklošič 1083 slovanskih besed v rumunščini. Slovanski element je bil tako mogočen, da so Rumuni pritkali svojim latinskim besedam slovanske končnice. Slovanski element je celo izpreminjal notranji organizem rumunskega jezika, n. pr. l u m e pomeni m u n d u s; te besede pomen je postal po vplivu staroslovenske besede s v ê t r, katera znači l u m e n i n m u n d u s. Iz tega se vidi, da je notranja oblika rumunske besede postala slovenska.

Životopisu ni namen, da bi naštevati še drugih slovanskih elementov; omenimo naj še to, da se ne da tajiti, da so Slovenci dali Rumunom mnogo kulture. Rumuni, naselivši se najprej na jugu Dunava, jeli so se pomikati in romati dosti pozno, gotovo ne pred koncem dvanajstega stoletja, v prebivališča, katera imajo

zdaj na severni strani Dunava. Za tega delj so mogli slovanske elemente jemati od Slovanov na jugu in na severji, na jugu od Bolgarov, na severji od dacijskih Slovencev. Da so ti Slovani v Daciji bili slovenskega plemena, ne pa ruskega (maloruskega), priča nam geografska terminologija v Rumunih, kolikor je je slovanske; jasno je tudi iz jezika, ki so ga govorili Slovenci na Sedmograškem še pred pol stoletjem. S temi Slovenci so bili Rumuni v kulturni zvezi, kakor se vidi iz rumunskega jezika.

Glasoslovje nam priča najjasneje, da so tudi Slovanje sodelovali, ko so se krščevali Rumuni. Tudi raba slovanskih cerkvenih knjig v Rumunih je neovržna priča, da so Slovenci krščevali Rumune; saj tudi mi sklepamo iz nemškega dela krščanske terminologije slovanske, da so nam pri krstu kumovali Nemci. Za Rumune se to da dokazati. Tako je *олтарь* postalo iz *oltarъ*, ne pa iz *altare*, dasi so to besedo dobili Slovanje od Nemcev, a Nemci od Romanov; beseda kaže, od kod in kako se je širila kultura od naroda do naroda. Teh kulturnih sledov ni moči izbrisati mahoma; tudi ni vselej potreba. Nekateri Rumuni, se ve da zdaj, radi bi očistili svojo materinščino slovanskih elementov, kateri jim niso prav nič všeč, ter so jeli zamenjavati slovanske besede z rumunskimi, n. p. *bolnav* za *infirm*, *krai* za *rege*, *sfat* za *consiliu* itd. Po pravici smemo vprašati te novotarje, ali jih bode umelo prosto ljudstvo. Rumunski duhovniki so izprevideli, da teh novotarij ne more umeti narod, zato jih ne pišejo in ne uvajajo v cerkveno literaturo.

Od devetih slovanskih živih jezikov jih je šest v Avstriji: češki, poljski, maloruski, srbsko-hrvaški, slovenski in bolgarski.

Izmed teh Slovanov ozrmo se samo na tiste Bolgare, kateri živijo na Sedmograškem in po Banatu z Rumuni in Madjari, kajti ti Slovanje se bodo skoro po polnem porumunili in pomadjarili.

O sedmograških Slovanih razpravlja Miklošič v knjigi: *Die sprache der Bulgaren in Siebenbürgen*. Leta 1851. jih je bilo še 22.987. Ti Bolgari prebivajo v temeškem Banatu, v Bešenovu, v Vingi, Bodrogu, Desetovci, Teremiji itd. Vere so katoliške. Priselili so se v te kraje l. 1737. in 1739. po belgradskem miru iz male Vlaške, katero so dobili Turki. Kakih 5000 do 6000 jih je v Oravici, po vaseh: Krašova, Lupak, Vadnik itd.; naselili so se tukaj okoli l. 1700. Vere so katoliške; skoro se bodo porumunili. Bolgarov je še drugod.

Da so se ohranili do danes Bolgari v Csergedu, uzrok je to, ker so protestantje. Vera tedaj jih je najbolj ovirala, da se niso mogli ženiti z grškounijatskimi Rumuni, ker je resnica, da ne more naroda potujčiti ne omika, ne šole, ne nasilje toliko, kolikor ravno žentev. V Csergedu nosijo ti Bolgari rumunsko nošo in govoré rumunski. Prej je vladal v njihovi cerkvi slovenski jezik, zdaj rumunski. Pridigarji so zdaj Sasi, kakor tudi prej.

Samo jeden spomenik imamo od tega naroda: katekizem z dodatkom pesnij in molitvá in početek bolgarskonemškega slovarja. Rokopis je od l. 1830. Ta spomenik je zato imeniten, ker je jezik podobnejši stari slovenščini, nego denašnji bolgarski jezik. Ta spomenik je gotovo tudi zadnji ostanek suhe veje slovanskega debla, v katero se je zasekal in uničil madjarski in rumunski element.

Miklošičeva dela pospešujejo romansko filologijo, zato naj poudarimo, da je tudi njegovo delo: *Albanische forschungen* (I. Die slavischen elemente im albanischen, II. Die slavischen elemente im romanischen, III. Die form entlehnter verba im albanischen und einigen anderen sprachen) samostalna celota in poprava in dopolnitev Diezovih razprav, kakor tudi Zeussovih keltskih studij, kar more doseči učenjak samo z velikansko in korenito učenostjo, prvi učenjak Miklošič, kateri ima vse jezike v popolni oblasti, kakor nobeden omenjenih strokovnjakov.

Arbanasov je vseh vkup 1,900.000. Njih domovina je Črna gora, nekateri kraji evropske Turčije, Mala Azija, Rusija, Grško, Italija, Sicilija in Avstrija, in sicer te vasi v Avstriji: Hrtkovci in Nikinci pri Mitrovici, v Dalmaciji blizu Zadra. Avstrijski Arbanasi so gegiškega, vsi drugi pa toskiškega rodú.

Iz tega geografskega položja se vidi, da so Arbanasi razkropljeni bili v dotiki že od nekđaj z raznimi slovanskimi narodi. Ako sklepamo po besednem zakladu slovanskem v arbanaškem jeziku, moramo omeniti, da Slovani niso mnogo delovali na Arbanase, ker tiste besede slovanske v arbanaškem jeziku so poroštvo, da so Arbanasi jemali samo besede in da slovanski element ni prodril v notranji organizem arbanaškega jezika, tako da ni v arbanaški sintaksi ni sledu katere koli govorne prikazni slovanske. Miklošič navaja 317 slovanskih elementov v arbanaščini in 930 italijanskih in latinskih. Po tem zanesljivem potu je pojasnil prvi učenjak Miklošič s pomočjo jezikov staro dobo, o kateri molči zgodovina. Take filolo-

gijske pridobitve kažejo, kako koristno in imenitno je delovanje Miklošičevo za občno znanost; imenitno gledé premnogih prašanj zgodovinskih in filologijskih, katerim je dal konečno sankcijo.

V tretjem oddelku: Die form entlehnter verba, uči nas Miklošič, kako so si narodje preustrojili izposojene besede za svoj jezik. Glavno pravilo v tem procesu je to, da fleksija odpade po polnem, n. pr. ζγγελος, got. aggilu; Staroslovenci so dejali: ангелъ; vendar je tudi izjem, n. pr. Χριστός, starosl. Hristosъ poleg Hristъ; lat. plebanus, slovenskohrv. plebanuš, vendar pa srbskohrvaški plován.

B.

V prvi polovici VI. stoletja so prodrli Slovanje v Peloponez ter tu nekoliko stoletij živeli med Grki, dokler se niso povse prelili v Grke, dopolniviši kulturno misijo v Grkih. Njih sledove nam je zbral in podal Miklošič v delu: Die slavischen elemente im neugriechischen.

Stari, klasični grški jezik se je razvijal naravneje in čisteje, nego kateri jezik evropski. Razvil se je brez tujega vpliva v razna, lepa narečja. Takisto se je iz tega slobodnega razvijanja narečij razvila raznovrstna poezija in umetnost. Iz slobodnega razvijanja narečij, ker drugo narečje ni oviralo družega v razvijanju, izvirala je grška umetnost. Stari grški jezik se je tedaj razvijal prosto iz svojega narodnega duha.

Ko se je razširil grški jezik čez grške meje, vladal je tudi v teh pokrajinah zunaj Grškega. Ali ko je Aleksander zmagal Grško in se je grški jezik daleč razširil in zvezal z drugimi narodi, da so ga govorili tudi negrški narodje, tedajci je izmrl oživljajoči element v jeziku in jezik se je bližal propadu.

Torej mora tudi jezik umreti? Ne. Tisto živo načelo, katero stvarja jezik, živi večno. Duh ostane, samo vnanja oblika se izpremina. Tako tudi latinski jezik ni izginil brez sledú. Na njegovih mrtvih udih so pognali novo življenje novi romanski jeziki; torej stvarjajoče načelo latinskega jezika se je preporodilo ali omladilo zopet v romanskih jezikih, to je v jezikih tistih narodov, kateri so navdahnili latinski jezik z novim življenjem in v novi obliki.

Tako je bilo tudi v Grkih. Razni narodje, kateri so prihruli v grško deželo, ugonobili so klasični jezik v njegovem srci. Z Grki

so se pomešali razni narodje, in tako je postal novi rod, kateri nima nič vzajemnega s prvotnimi Grki. Jezik, najplemenitejši dar božji, pokorava se tudi nasilstvu, kajti je zakon, da se morajo tudi najplemenitejše stvari podvreči sili. In naravna sila je bila, katera je uničila jezik klasičnih Grkov; drugi elementi so se združili s klasično grščino in so razvili novi jezik, kateremu pravimo **n o v o g r š k i j e z i k**.

Danes je ni na Grškem rodovine, za katero bi se moglo reči, da je čista stara grška rodovina. Denašnjih Grkov pradedje so bili Scitje (Slovanje) ali Arnavtje, Almugavarji ali Franki ali pogrčeni Azijatje iz Frigije, Cilicije, Kapadocije ali Lidije. V Arkadiji in Elidi, v Meseniji in Lakoniji, v Beociji, Focisu in Akarnaniji se je mnogo stoletij govorilo slovanski, kakor se n. pr. danes govori srbski v Srbiji. Že v VII. in VIII. stoletji so izginili Grki s Peloponeza, kjer so se naselili Slovanje, tako da so denašnji Grki slovanskega postanka.

Slovanje so prišli v Peloponez v prvi polovici VI. stoletja — mirno, brez hrupa, da njih prihoda niso zapazili pisatelji; samo mornarji, kateri so jadrali okrog Peloponeza, imeli so deželo za slovansko deželo. Ker pa so ondukaj imeli Grki večjo kulturo od Slovanov, tudi združeno državo, a Slovanje slabo urejene občine, bil je naravni kulturni nasledek, da so se Slovanje polagoma potapljali v grškem elementu, in se je bližal čas, ko je zadnje ostanke slovanske obsijalo rumeno solnce zadnjikrat v prvi četrti XV. stoletja.

Kateri Slovanov so se naselili v Peloponezu? Tisti iz Makedonije in Tracije, iz katerih so postali denašnji Bolgari, o čemer pričajo besede, n. pr. *λόγγος, γρέντζ*, *лагъ*, *gręda*. Iz Rusije niso prišli Slovanje v Peloponez.

Predno so bili pogrčeni vsi Slovanje, jeli so se seliti v deželo Arbanasi pod konec XIV. stoletja. Ti Arnavtje še danes govoré svoj jezik po vsej Atiki in Megari izimši mesta, večjidel po Beociji in še drugod; a slovanski se tukaj ne sliši že tri sto let ne. Arbanasov je vseh vkup 200,000, torej peti del vseh prebivalcev. Največ so pridobili Grki od Arnavtov in Slovanov, kajti ta naroda sta gojila poljedelstvo in govejerejo in sta bila zastran tega v večji notranji dotiki z Grki, nego vojaki in trgovci romanških narodov. Grški organizem so izpreminali najbolj Arnavtje,

potem Romani in Turki, najmenj pa Slovanje. Do 129 slovanskih besedij navaja Miklošič, katere še živijo v grškem jeziku, med katerimi je tudi takih, katere niso prvotno slovanske, ali so jih Grki prejeli od Slovanov. Na grško deklinacijo in konjugacijo niso imeli Slovanje nikakeršnega vpliva, tudi na notranji ustroj jezika ne; pač pa Arbanasi, kateri so tudi izpreminali notranji organizem novogrškega jezika. Slovanski elementi v grščini spadajo tedaj samo v besedni zaklad.

Te slovanske besede so imena za orodje, za domače življenje, za pohištvo. N. pr. βέδρον vědro, κλούτσα ključ, κοσσία kosa, μοτίνα motyka, ὄμμα okno, πέτρα peč, ὄστρέχα streha, πολιτίζα polica, ῥοῦχον ruho, σάνια sani, σφύρα svora, γούνα gunj, κοζόχα kožuh, παντλήνα pantljika (izv. nemška), σουκνία suknja, τζόχα čoha (turški), τσέρβας torba (turška beseda) itd. Nekaj besed za rastline in živali, n. pr. βερβερίτζα vēverica, βίδρα vidra, γράχος grah, κόκκοτας gallus, πελίνος pelin, χρῆνος hr̃en; ali malo jih je za duševno življenje, n. pr. βρεβόδα, ζουπάνος, μπράτιμος bratim (pobratim), ζάκωνον zakon, σδράβιτζα zdravica, κράλης kralj itd.

Take in jednake besede so se vcepile v grški jezik; v grških oblikah pričajo nam o narodu slovanskem, kateri jih je na Grškem govoril še pred tremi stoletji.

C.

Madjarska akademija znanostij v Pešti je izdala slovar, v katerem je nekatere besede proglasila za prave madjarske, dasi so slovanske. Podoba je, da nekateri narodje neradi slišijo resnico. V tem oziru so tudi Rumuni na krivem potu. Miklošič je dokazal, kateri slovanskih elementov se nahajajo v rumunščini, toda nekateri Rumuni jih rajši izvajajo iz angleškega jezika ali Bog vedi od kod še, samo ne iz slovanščine, ako ravno se vidi na prvi pogled, da so slovanski. Miklošiču je znanost preresna in presveta, zato se ne ozira na te prikazni v učenem delu: Die slavischen elemente im magyarischen. Vender je za uvod temu delu zapisal te besede. V vzhodnih deželah so imeli učenjaki napačne nazore o etnologiji; trudili so se tujke, te žive priče odvisnosti vsacega posamičnega naroda, nadomestiti z domačimi izdelki, kateri pa se pravega jezika ne primejo, ker niso nastali iz njega, ker se niso porodili v njegovem organizmu, v katerem vse živi. Po

pravici pravi Miklošič, da je čudo, da se tudi Evropa ni poprijela pomočka, kakor cesar Kienlung, kateri je dal uvesti l. 1771. v mandšuslovar 5000 ponarejenih izrazov mesto do tedaj navadnih kitajskih besedij, grozeč se vsakemu, da ga bode dal šibati, kdor ne bi v poslovanji rabil novih besedij.

Ko so pridrli Madjari v Evropo in se naselili v denašnji domovini, bili so jim sosedje z jedne strani zahodni Slovenci, kateri so živeli ž njimi v največji zvezi. Ti Slovenci so se po propasti moravske države amalgovali z Madjari. Tem Slovencem so označevali krščansko vero najprej Nemci, a potem sveta slovanska apostola Ciril in Metod. Lahko si tedaj mislimo, da so mogli mnogokaj dati Madjarom, kateri so bili na jako nizki stopinji kulture. Ti Slovenci so dali Madjarom največ besedij za državno uredbo, orodje, poljedelstvo, pahištvo, rastlinstvo, živalstvo in za druge različne in potrebne stvari. Z besedami so jemali Madjari od Slovanov tudi stvar samo.

O tem tedaj nas uči Miklošič tako. Na južnovzhodni strani so se dotikali Madjari bolgarskih Slovencev; njih država se je razprostirala od dolnjega Dunava do za Beligrad. Z Madjari niso prihajali v notranjo dotiko.

Ali so Madjari dobivali besed od Čehov ali Slovencev v moravski državi, ni moči na tanko določiti. Miklošič je za Slovence.

V prvem početku niso mogli Madjari jemati besed od Srbov. Srbje so postali še le v poznejši dobi neposredni sosedje Madjarom, ko so bili Bolgari potisnjeni na jug. V tem oziru niso bili mero-davni tudi ne Malorusi. Najkasneje so tedaj prodrle v madjarščino slovaške, maloruske in srbske besede.

Slovanskih elementov v madjarščini je iskal že v XVI. stoletji Dalmatinec Vrančič (Faustus Verantius). L. 1833—1836. je izdal Gregor Dankovsky magyaricae linguae lexicon critico-etymologicum, v katerem je dokazoval, da ima madjarski jezik: 3706 primitiva vocabula peregrina; od teh 1898 slavica; od vsega besednega zaklada samo 962 magyarica primitiva!

Kritično o tem predmetu je razpravljajl prvi Miklošič, kateri navaja 956 slovanskih besed; toda te niso vse; nekatere so tudi take med navedenimi, katere so Slovanje dobili od drugih (Nemcev), n. pr. pogača, popъ; nekatere pa take, katere niso prvotno slovanske, kakor nekateri trdé.

V jeziku imamo dve vrsti posojila: 1. glasoslovje: bába (baba), báj (boj); 2. druga vrsta, kjer je izprememba še večja: ordosics (otročič). Raznovrstnost je v glasoslovji madjarskega jezika; in tu je imeniten zakon vokalne harmonije in zakon prestrojstva, kadar se besede začenjajo s soglasniki.

Tako ne trpi madjarski jezik dveh soglasnikov v početku besede: barázda (brazda), garád (gradb); beretva (britva), giliszta (glista), bolha (blaha); szömörcsök (smrček); durboncza (drbanice). Madjarski jezik pritika tujkam samoglasnike na početku besede: asztal (stolb), ispán (županb), udvar (dvor); ali pa se godi ta proces: kolbász (klobasa), ganicza (žganec, jeden soglasnik odpade), szabad; vender se nahaja: prücsök in ptrücsök; celo domača beseda trüsz poleg ptrüsz sternutatio, kar je dokaz, da si narodje nakladajo teška bremena, dasi tudi premagajo velike težave.

Za vokalno harmonijo navedimo nekoliko besed: kazal (kozel), pecsét (pečatb); csata (četa), ebéd (obédb), nyavalya (nevolja).

Slovanje so učili Madjare poljedelstvu; njiva si mora odpočiti, za to je prëlog — parlag; Slovanje so dali Madjarom grablje, katere so Madjari imenovali gereblye; za njive je treba brane — borona. Ako je dež curkoma lil, bežali so pod strêho, a Madjari pod eszterha; bili so lačni, sedali so za stolb, — asztal, to je bil obédb — ebéd; bili so žejni, ker so jeli slanino — szalonna, zato so pili iz peharja — pohár. — Slovanje so radi jeli žgance, Madjari ganicza, ali kašo — kása; ali pa so jim dajali kvasb — kovász, da so pekli gibanice — goboncza. — Madjari so začeli živeti v družbi — dorosba, drusba; čislali so žene — zsana, katere so pestovale otročiče — ordosics in gospodinjile s kokošmi — kakas. Dneve so imenovali tako: četvrtkb je postal csötörtök, petkb pëntek. Slovenec je bil mlinarb, Madjar pa molnár, oni kovačb, ta pa kovács.

Slovanom je Moskva mesto, a Madjaru je Moszka vsak Rus. Kranjec je postal Kránicz. Ko so se Madjari seznanili s Slovani, dobili so od njih pope — pap in krst — kereszt. Iz besedij kereszt, koma — kumb in še iz drugih iz krščanske terminologije sklepamo, da so Madjare krščevali tudi Slovanje. Izvojevali so si državo, katero so uredili po slovanski: dvor je postal udvar; dvornikb je postal udvarnok, stolbnikb asztálnok, županb ispán, gusarb pa huszár itd. Državo so branili v boji — baj, na neprija-

telja so šli s sulico — szuczsa, s sabljo — szablya, ali pa so streljali s puško — puska.

Miklošič ne podaje besed tako brez zistema, kakor mi; on nas uči in kaže zakone, po katerih so izpreminali Madjari slovanske besede. Temu delu je glavni namen bil ta, kakih pojasnil bi bilo moči dobiti za staroslovenskô glasoslovje. V tem oziru so mu bili nosniki glavni namen preiskovanju. S pomočjo madjarščine je zasledil rinezem ali hohnanje, n. pr. v besedah: galamb, starosl. goląbъ; abroncs stsl. obrąčъ, lenese lešta itd. Druga pridobitev je, da je Miklošič dokazal, da je stsl. ê (t) = madj. é; n. pr. v besedah: besêda, beszéd, têsto tészta, dêdъ déd, mêhъ méh, nêmbec német; te besede so posnete iz staroslovenščine v dobi, ko se je samoglasnik ê glasil kakor é. Kdaj je to bilo, ni moči določiti. Vse to je dokazal Miklošič, da so njegove trditve obveljale za vselej.

Videli smo, kako je vplival slovanski element na ostale neslovanske jezike. Iz učene in nam tako potrebne knjige: Die fremdwörter in den slavischen sprachen pa zvedamo, kar nam naslov obeta. Miklošič je zbral vse tujke v vseh slovanskih jezikih; vseh je do 2000, kar je res malo, če pomislimo, da so zbrane iz vseh slovanskih jezikov. To je prvo korenito zasnovano in dognano etimologijsko delo kot specijalni del slovanskega slovarja, imeniten za zgodovino in kulturo; za tega delj nam razlaga Miklošič samo tiste tujke v slovanščini, katere zanimajo starinarja in filologa, katera sta tudi opazovalca kulture. Tako nas uči, da so čisto po tuje zasukani izrazi: stariši, têlovo, zamêra, dopasti se, sveta noč.

Že pred Miklošičem se je pečal s tem predmetom leksikograf Solarić, kateri je spisal „Rimljani slavenstvovavši“, a Kollár še čudnejši spis „Staroitalia slovanska“. Oba nista znala, katere besede so izvorno domače, katere tuje, ker sta bila nevedna zakonov, po katerih loči etimologija besedni zaklad. Etimologija ima namreč dvoje znamenj za presojevanje tujk: 1. glasoslovje; n. pr. grški θυμός, lat. fumus, slov. dymъ; 2. ustroj besede; tako je po tuje ponarejena beseda neprijaznъ diabolus, nemški un hultha.

Ako bi hoteli jemati v poštev tiste tujke, katere se nabajajo v posamičnih slovanskih jezikih, morali bi se ozirati na narečja in na tiste narode, kateri so jim bili bližnji sosedje. Tako ima staroslovenski jezik največ besed grških in nemških, med katerimi

imajo nemške besede največ kulturnega elementa. Staroslovenska literatura ima malo izvirnih del, ona je brez živega, narodnega duha, vse je po grškem in nemškem mišljenju; gojili so jo samo duhovniki. Navedimo samo nekoliko znanih besed v dokaz. N. pr. beseda knez je postala (кнѣзь, кнѣзь, езь tuja končnica) iz gotiške *kunnigs, star. vis. nem. kuning, torej je nemška beseda, jako razširjena je tudi pri Litvancih, Letih, celo pri Finih in njihovih sorodnikih. Kralь (kralj) je ime mogočnega Karla Velikega, katero je pri Slovanih postalo apelativum. To besedo so dobili od Nemcev samo tisti Slovanje, kateri so si osnovali državo po nemškem vzgledu, zato je bila neznana Bolgarom in Rusom. Drugi Slovanje, kateri so dobili državno uredbo iz Carjigrada, Bolgari in Rusi, imenovali so svoje vladarje, kakor Grki; torej iz *κῆσας* so naredili *цѣсарь*, iz česar je postalo *царь*, a iz tega *carь*. Te besede pričajo, da so si uredili Slovanje državo po nemškem in grškem načrtu.

Od Slovanov so romale te besede k drugim narodom. Madjari so iz besede kralj naredili király, Rumuni krai, Arbanasi kral', a Novogriki *κράλης*.

Izmed južnih Slovanov naj omenimo Slovence, Hrvate in Srbe. V Slovence se je najgloblje zasekal nemški element, ker smo z Nemci največ občevali, „da smo se odvadili misliti po svoje“. Med tujkami v slovenščini vlada to razmerje: na 50 romanskih besed pride 100 nemških, okoli 15 madjarskih in 5 turških. Hrvatje in Srbje so zajemali iz italijanskega, nemškega, grškega, madjarskega in turškega elementa.

Nekatere tujke nemškega izvora so znane večini slovanskih jezikov, n. pr. cerkev, hiža, knez, cesar, kralj, lek, orodje, penezi, vrt itd., a beseda baba je razširjena po vsej Evropi.

Nekatere besede imajo dvoje oblik, n. pr. kalež kelih, papa papež, kar je dokaz dvovrstnega posojila. Imenitno je, da so po Miklošiči besede: hleb, plug in steklo nemškega izvora. Znamenito je tudi, da izvaja Miklošič besedo Nemeц iz slov. pridevnika nem.

Takisto je tudi imenitno vprašanje, koliko so vplivali slovanski jeziki drug na drugega. Tudi to prikazen je opazoval Miklošič in je zasledil, da so posamični jeziki slovanski vplivali razmerno najmenj drug na drugega, ker se vedno dalje razvijajo vsak za se v svojem organizmu in se vedno jasneje izražajo v tem individualizovanju, kar je naravni zakon razvijanja, da se jeziki v razvijanju oddaljujejo od dne do dne, a ne približujejo.

Č.

Do zdaj omenjena dela kažejo, da je Miklošič iskal slovanskih elementov v jezikih vseh tistih narodov, s katerimi so občevali Slovanje in bili z njimi v kulturni zvezi: v kulturni supremaciji ali odvisnosti. Zvršivši to delo, razširil si je področje znanstvenemu delovanju v najnovejšem času, ko je jel izdajati l. 1872. slavno knjigo: *Ueber die mundarten und die wanderungen der Zigeuner Europa's*, v kateri nam sicer tudi našteva slovanske elemente v ciganskih narečjih, ali vrhu tega nam je podal vse štiri dele moderne slovnice in slovar ciganskega jezika; vse tako učeno, obširno in korenito, da je s tem delom prekosil vse svoje prednike, kateri so pisali o istem predmetu.

S tem učenim in celotnim delom je stopil v vrsto indologov. Kolikor je jezikov, toliko je filologij. Osnovavši moderno slavistiko, postal je Miklošič indolog; a ravnokar se bavi z rumunščino — in zdaj je romanist: povsod znanstvena zvezda voditeljica. Tako je postal Miklošič pravi pospešnik in oče znanosti ciganov, naroda, kateri nima znanstvene literature in nikakeršne literarne bodočnosti. Preiskoval je jezik zaradi jezika, zaradi znanosti, kakor je postal oče moderni slovnici rumunskega jezika, kateremu kaže pravo pot daljnega znanstvenega razvijanja. To je sila obsežno znanje jedinega moža!

Ogromno delo o narečjih in romanji evropskih ciganov ima tri dela: a) v prvem delu navaja slovanske elemente v ciganskih narečjih v Evropi; b) v drugem delu nam podaje slovnico in slovar; c) v tretjem delu dokazuje in določuje evropsko pradomovino po vseh krajih Evrope živečih ciganov in označuje pot, po kateri so prišli v zdanja prebivališča.

O drugem in tretjem delu ne bomo poročali, dasi je sila zanimljivih prikaznij slovniških v ciganskem jeziku, n. p. da ima tudi ta jezik stavkov brez subjekta.

Ciganje, o katerih jeziku nam je podal Miklošič vzglede, so ti: 1. grški, 2. rumunski, 3. ogerski, 4. moravsko-češki, 5. nemški, 6. poljsko-litvanski, 7. ruski, 8. finski, 9. škandinavski, 10. južnoitalijanski, 11. baskiški, 12. angleško-škotski, 13. španski. Podal nam je vrhu tega pripovedke in pesmi ciganske iz Bukovine. Po-

jasnjeval je tudi narečja ciganov v Galiciji, po Sremu in v Srbiji; naposled je vsa ta narečja primerjal in spisal o njih, kakor smo že omenili, vse štiri dele moderne slovnice.

Nas zanimajo slovanske besede v ciganskih narečjih. Takih slovanskih elementov je zasledil Miklošič 649 v ciganskih narečjih; naj omenimo vsaj nekatere, da bi videli, kako obliko so jim dali ciganje. Saj poznamo vse te besede: vojvódas (vojevoda, belli dux), sloboda (svoboda, nsl. sloboda), nečálniku (rus. načálnikъ), národos (narod), Njemcos (Nêmec), novinos (Zeitung), valduri (олѣтарь), névëra (Untreue, srb. névëro moja), vjencos (вѣнѣць), telentos (telę), mokin (smoky ficus, bolg. smokinъ), slíva, sluga. V ciganski jezik je tudi prešla besedica to (= id), katera se nahaja v vseh slovanskih jezikih. Beseda poklo (madj. pokol), nsl. pekel, strsl. pŕkľŕ, pix, ni slovanskega rodú, ali so jo ciganje prejeli od Slovanov. Zanimiva je tudi besedica po, katera je v slovanskih jezikih zdaj predlog, zdaj adverb in zdaj prefiks; v bolgarskem jeziku označuje po komparativ: po bogat ditior; tudi je s komparativom: po lačó meilleur.

Najnovejše delo Miklošičevo je: Rumunische untersuchungen: o istersko-rumunskih in o macedonskorumunskih spomenikih, 1881, o vokalizmu rumunskega jezika itd. Delo je na veliko zasnovano in ni še končano.

D.

Toliko mislimo bodi dovolj o delih. Zadovoljni bodemo, ako smo podali Slovencem vsaj glavni načrt mnogovrstnega delovanja Miklošičevega in jih tako seznanili z najodličnejšim rojakom, z najučenejšim slavistom, in po pravici z najučenejšim jezikoslovcem vsega učenega sveta, — torej moža, čegar učenosti in korenitosti se poklanja vsa učena Evropa.

Toda Miklošič ne deluje samo na zunaj; on ima tudi okrog sebe zbrano in udano občino, kateri je vodnik in učenik; občina mladih Slovanov, kateri dobivajo vsak dan Miklošičevo znanost iz živega vira, iz Miklošičevih ust. Že tri in trideset let je Miklošič profesor slavistike na dunajskem vseučilišči, in kaj je Miklošič vseučilišču, videli smo, ko je bil jedenkrat rektor, in trikrat dekan in dolgo let predsednik izpraševalni komisiji; in kaj je Miklošič učencem svojim, vedó vsi, kateri se šolajo na Dunaji. Pohitimo

tedaj v tisto svetišče na vseučiliškem trgu v tretjem nadstropji, kamor ga tako radi in veseli zahajajo njegovi učenci poslušat; kjer apostol slavistike svojo sveto službo opravlja in učence za isti poklic pripravlja. V dvorani so zbrani mladi Slovanje, kateri so se prišli učit resnice, ker njih učenik hrepeni samo po neskončni resnici. Kakor anatomist človeške ude razkosava slavist ves naš organizem slovanskih jezikov, razlamlja to celoto organsko, da bi vanjo videli, kakšna je, da bi jo spoznali. Tu on razkosava besedo za besedo na drobne kosce in razlaga nje postanek, koreniko, sufikse, učeč nas, ali je ta beseda pognala na slovanskem deblu; ako ne, od kod je, kako je prej živela in kako se je pri nas udomačila. Glavni predmet predavanju mu je vsa moderna slovnica slovanskih jezikov, potem tudi paleografija, starožitnosti slovanske, slovanski epos itd. O vsem, kar je spisal, ne predava, to je jasno. Govor mu je jasen, kratek in jedernat, da bi se res morali čuditi, ako ga kdo poslušalcev ne bi umel, ker učenikova razvrstitev predmeta je logična, a metoda uzorna. Drugi učeni svet imenuje te lastnosti z drugimi besedami: bistroumnost in obsežna učenost. Vse to je pragmatični značaj tega največjega učenjaka in slavista v najčistejšem pomenu besede. Njemu je znanost vse, zato je dejal njegov životopisec, da je Miklošič mož, „dem es um sonst nichts als um die Glorificierung der Wissenschaft, eines grossen allgemeinen Ganzen, zu thun ist, fern von den Nebenabsichten.“

Razmerno se zbira okrog Miklošiča največ Slovencev. Ti in drugi so doživeli pri Miklošiči najlepših dni. Ko smo bili zbrani v dvorani, jel nam je Miklošič razlagati slovnico staroslovenskega jezika in pri tej priči nam je govoril zlate besede, katerih ne bode zabil, kdor jih je slišal. Govoril nam je, naj se učimo za svoj poklic iz ljubezni do slovanske znanosti, se ve da ne smemo poleg tega zanemarjati drugih znanostij, katere nam pospešujejo znanje. Tako vlada ljubezen in spoštovanje povsod v najlepši harmoniji in tako je Miklošič na čast in slavo vseučilišču, da imajo uzroka tudi njegovi učeni tovariši, kateri ga v svojih predavanjih imenujejo — die Zierde der Wiener Universität.

Ozrmo se še po vrhu na vse velikansko delovanje tega učenjaka in spoznali bomo pomen in imenitnost znanosti in moža, ki je osnoval to znanost. On nam je razodel duševno notranjščino

slovanskih jezikov in nam pokazal pravo nekdanjo in zdanjo lastno ceno, zato je Miklošič duša vseh hrepenenj slovanskih jezikov; on je ud velike verige jezikov, katera veže narode vsega sveta. Slovence po rodu je Miklošič danes reprezentant vseh slovanskih rodovin.

Tako odličnega moža spoštujejo in česté vsi učenjaki, akademije, učena društva in cesarji. Naš cesar ga je odlikoval o raznih prilikah: podelil mu je plemstvo, imenoval ga dosmrtnega uda gosposke zbornice ter tako podelil mu čast, katero daje za domovino zaslužnim možem, katerim posebno zaupa. Razven že prej omenjenih čestí naj še omenimo, da je Miklošič: c. kr. dvorni svétnik, vitez cesarskega avstrijskega Leopoldovega reda, vitez cesarskega ruskega reda sv. Ane družega razreda, vitez kralj. pruskega reda pour le mérite, dosmrtni ud gosposke zbornice, pravi ud in tajnik cesarske akademije znanostij na Dunaji, ud akademije berlinske, monakovske, zagrebške in krakovske, ud društva znanostij v Göttingenu in Kopenhagenu, dopisujoči ud akademije v Petrogradu in francoskega zavoda Académie des Inscriptions et Belles-Lettres, ud kralj. češkega društva znanostij, častni ud zgodovinskega društva na Štajarskem, zgodovinskega društva v Zagrebu, vseučilišča v Harkovu, Matice Slovenske v Ljubljani itd.

In letos bode slavil ves učeni svet sedemdesetletnico moža, čegar največja čast so njegova dela, s katerimi se bode krepčala slavistika stoletja in stoletja. Ta slavnost bode v rojstvenem kraju na Štajarskem. Čestili ga bomo iz ljubezni, ker on je posvetil vse svoje življenje znanosti iz ljubezni do materinega jezika. Zato mu želimo iz dna srca, naj bi še mnogo let deloval v prospéh znanosti in na veselje vsega učenega sveta.

Miklošičevi spisi.

I.

1. *Radices linguae slovenicae veteris dialecti*. Lipsiae. Weidmann. 1845. 8°. Str. 147.
2. *S. Joannis Chrysostomi homilia in ramos palmarum slovenice latine et graece Cum notis criticis et glossario. Accedunt epimetra duo, ad historiam Serbiae spectantia*. Vindobonae. 1845. 8°. Str. VIII. + 72.

3. *Vita S. Clementis*, episcopi Bulgarorum, graece. Vindobonae. Fr. Beck. 1847. 8°. Str. XXII. + 34. Manibus Kopitarii gratus discipuli animus.
4. *Vitae Sanctorum*. E codice antiquissimo palaeoslovenice cum notis criticis et glossario. Accedunt epimetra grammatica quinque. Od str. 32—39 : Index vocabulorum, quae in nostris Radicibus desunt. Viennae. Wenedikt. 1847. 8°. Str. 54.
5. *Lexicon linguae slovenicae veteris dialecti*. Vindobonae. Apud Gulielmum Braumüller c. r. bibliopolam aulicum. Illustrissimo principi Michaeli M. Obrenović. 1850. 4°. Str. XIV + 204.
6. *Lautlehre der altslovenischen sprache*. Wien. Wilhelm Braumüller. 1850. 8°.
7. *Formenlehre der altslovenischen sprache*. W. Braumüller. 1850. 8°. Str. 73. Druga izdaja 1854. 8°. Str. VIII. + 179.
8. *Slavische bibliothek* oder beiträge zur slavischen philologie und geschichte. 1851. 8° I. Wien. Str. 321.
9. *Monumenta linguae palaeoslovenicae e codice Suprasliensi*. (Na troške cesarske akademije znanostij.) Vindobonae. 1851. 8°. Str. XII. + 452.
10. *Slovensko berilo* za peti (1853), šesti (1854), sedmi (1858.) in osmi (1865) razred. Za 8. razred druga izdaja 1881.
11. *Apostolus e codice monasterii Šišatovac*, palaeoslovenice. Vindobonae. W. Braumüller. 1853. 8°. Str. XXIV. + 267. Illustrissimo principi Michaeli M. Obrenović hoc patriae linguae monumentum venerabundus offert gratus editor.
12. *Chrestomatiā palaeoslovenica* (Na konci: Monumenta frisingensia). Vindobonae. Braumüller. 1854. 8°. Str. 92. Druga izdaja: *Chrestomatiā palaeoslovenica cum speciminibus reliquarum linguarum slavicarum*. 1861. 8°. Str. 114.
13. *Lex Stephani Dušani*. Fasciculus prior textum continens. Vindobonae. Fridr. Fr. Beck. 1856. 8°. Str. 28.
14. *Evangelium S. Matthaei palaeoslovenice e codicibus*. Vindobonae. 1856. 8°. Str. 80.
15. *Das Recht von Pskov*. Wien. 1857. 8°.
16. *Barth. Kopitars kleinere Schriften, sprachwissenschaftlichen, geschichtlichen, ethnographischen und rechtshistorischen Inhalts*. I. Bd. Wien. 1857. 8°. Str. 380.

17. *Momumenta serbica spectantia historiam Serbiae Bosnae Ragusii.* Viennae. 1858. 8°. Str. XII + 580. Illustrissimo principi Michaeli M. Obrenović hunc librum dedicat gratus editor.
18. *Slavische bibliothek.* Wien II. 1858. 8°. Str. 312.
19. *Chronica Nestoris* textus russo-slovenicus, versio latina, glossarium. Vol. I. Vindobonae. 1860. 8°. Str. XIX. + 223.
20. *Acta et diplomata graeca mediū aevi, sacra et profana collecta.* Ediderunt Fr. Miklosich et J. Müller.
- Volumen I.: „Acta patriarchatus Constantinopolitani 1315—1402 e codicibus manu scriptis bibliothecae palatinae Vindobonensis.“ Vindobonae. 1860. 8°. Str. VI. + 607.
- Volumen II.: „Acta patriarchatus Constantinopolitani 1315—1402 e codicibus manu scriptis bibliothecae palatinae Vindobonensis.“ Vindobonae. 1862. 8°. Str. 608.
- Vol. III.: „Acta et diplomata res graecas italasque illustrantia e tabulariis Anconitano, Florentino, Melitensi, Neapolitano, Veneto, Vindobonensi.“ Vindobonae. 1865. 8°.
- Vol. IV.: „Acta et diplomata monasteriorum et ecclesiarum orientis.“ Vindobonae. 1871. 8°. Str. XIV + 441. (Tadela na troške ces. akademije znanostij.)
21. *Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum* emendatum auctum. Vindobonae. Guilelmus Braumueller. 1862—1865. 8°. Str. XXII + 1171.
22. *Vergleichende grammatik der slavischen sprachen.* Wien, 1852—1875.
- I. *Vergleichende lautlehre der slavischen sprachen.* Von der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften zu Wien gekrönte Preisschrift. Wien. 1852. 8°. Str. XVI + 518. W. Braumüller. Druga izd. 1879. Str. 598.
- II. *Vergleichende stammbildungslehre der slavischen sprachen.* Herausgegeben mit Unterstützung der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften zu Wien. 1875. 8°. Str. XXIV + 504.
- III. *Vergleichende formenlehre der slavischen sprachen.* 1856. 8°. Str. XVI. + 582. Druga izdaja 1876. 8°. Str. 550. (S podporo ces. akademije znanostij.)
- IV. *Vergleichende syntax der slavischen sprachen.* Wien. Braumüller. 1868—1874. 8°. Str. XII. + 896. (S podporo ces. akademije znanostij.)

23. *Vita S. Methodii* russ. slov. et latine. Vindobonae. 1870. 8°. Str. 29.
24. *Monumenta spectantia ad unionem ecclesiarum graecae et romanae edita* ab A. Theiner et Fr. Miklosich. Cum tabula. Vindobonae. 1872.
25. *Altslovenische formenlehre in paradigmenn mit texten aus glagolitschen quellen.* Wien. Braumüller. 1874. 8°. Str. XXXV + 96.
26. *Deutsch-serbisches Wörterbuch.* (Vukova zbirka. Uredil Miklošič.) Wien. 1864. Druga izdaja 1878.

II.

Od vseh del, ki so prišla na svetlo v akademijemskem zborniku „Denkschriften“ in v akademijemskih poročilih „Sitzungsberichte“, tiskane so posebne izdaje.

„Denkschriften der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften“; Philosophisch-historische Classe. 4°. Bd. I—XXXI, imajo te razprave:

1. *Lehre von der conjugation im altslovenischen.* I. 167—206.
2. *Die sprache der Bulgaren in Siebenbürgen.* VII. 105—146.
3. *Die wurzeln des altslovenischen.* VIII. 154—179.
4. *Die bildung der nomina im altslovenischen.* IX. 135—232.
5. *Zum Glagolita Clozianus.* X. 195—214.
6. *Die bildung der slavischen personennamen.* X. 215—330.
7. *Die slavischen elemente im rumunischen.* XII. 1—70.
8. *Die nominale zusammensetzung im serbischen.* XIII. 1—28.
9. *Die bildung der ortsnamen aus personennamen im slavischen.* XIV. 1—74.
10. *Die verba impersonalia im slavischen.* XIV. 199—244. *Subjectlose Sätze.* II. Auflage. Wien. Wilhelm Braumüller. 1883. 8°. Str. 78. (Prvo izdanje je izšlo pod naslovom: *Die verba impersonalia im slavischen.*)
11. *Die fremdwörter in den slavischen sprachen.* XV. 73—140.
12. *Die slavischen monatsnamen.* XVII. 1—32.
13. *Die negation in den slavischen sprachen.* XVIII. 335—367.
14. *Beiträge zur kenntniss der slavischen volkspoesie.* I. Die volksepik der Croaten. XIX. 55—114.
15. *Pametno i žitije blaženago učitelja našego Konstantina filosafo, prvago nastavnika slovenstvu jeziku.* Srbsko-slovenski tekst z latinskim prevodom. Dümmler in Miklošič. XIX. 203—248.
16. *Albanische forschungen.*

- I. *Die slavischen elemente im albanischen.* XIX. 337—374.
 II. *Die slavischen elemente im rumunischen.* XX. 1—88.
 III. *Die form entlehnter verba im albanischen und einigen anderen sprachen.* XX. 315—323.
17. *Die slavischen elemente im magyrischen.* XXI. 1—74.
 18. *Die slavischen ortsnamen aus appellativen.* XXI. 75—106. XXIII. 141—272.
19. *Ueber die mundarten und die wanderungen der Zigeuner Europa's.*
 I. *Die slavischen elemente in den mundarten der Zigeuner.* XXI. 197—253.
 II. *Beiträge zur grammatik und zum lexicon der zigeunermundarten.* XXII. 21—102.
 III. *Die wanderungen der Zigeuner.* XXIII. 1—46.
 IV. *Märchen und lieder der Zigeuner der Bukowina.* I. Theil. XXIII. 273—339.
 V. *Märchen und lieder der Zigeuner der Bukowina.* II. Theil. XXV. 1—68. Glossar.
 VI. *Beiträge zur kenntniß der mundart der Zigeuner in Galizien, in Sirmien und in Serbien.* XXVI. 1—66.
 VII. *Vergleichung der zigeunermundarten.* I. Th. XXVI. 161—248.
 VIII. *Vergleichung der zigeunermundarten.* II. Theil. XXVII. 1—108.
 IX. *Lautehre der zigeunermundarten.* XXX. 159—208.
 X. *Stammbildungslehre der zigeunermundarten.* XXX. 391—485.
 XI. *Formenlehre der zigeunermundarten.* XXXI. 1—54.
 XII. *Syntax der zigeunermundarten.* XXXI. 55—114.
20. *Die christliche terminologie der slavischen sprachen.* XXIV. 1—58.
 21. *Ueber den ursprung der worte von der form aslov. trъt.* XXVII. 261—307.
 22. *Ueber den ursprung der worte von der form aslov. trêt und trat.* XXVIII. 1—52.
 23. *Ueber die steigerung und dehnung der vocale in den slavischen sprachen.* XXVIII. 53—96.
 24. *Ueber die langen vocale in den slavischen sprachen.* XXIX. 75—140.
 25. *Ueber die wanderungen der Rumunen in den dalmatinischen Alpen und den Karpaten.* XXX. 1—66.
 26. *Rumunische untersuchungen.*

III.

Natisnene so nadalje v akademjskih poročilih „*Sitzungsberichte der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften*“ te razprave:

1. *Bericht ueber Quer's Sprachenhalle* I. 164—168.
2. *Ueber den reflexiven gebrauch des pronomens o̅ und der damit zusammenhängenden formen für alle personen.* I. 119—127.
3. *Ueber die altslovenische conjugation.* I. 171—175.
4. *Ueber die sprache der ältesten russischen chronisten, vorzüglich Nestors.* XIV. 3—52.
5. *Die Rusalien.* Ein beitrage zur slavischen mythologie. XLVI. 386—406.
6. *Der praepositionslose local in den slavischen sprachen.* LVII. 531—558.
7. *Ferdinand Josef Wolf.* Eine lebensskizze. 1866.
8. *Ueber den accusativus cum infinitivo.* LX. 483—508.
9. *Ueber die genetivendung go in der pronominalen declination der slavischen sprachen.* LXII. 48—53.
10. *Die slavischen elemente im neugriechischen.* LXIII. 529—566.
11. *Ueber die zusammengesetzte declination in den slavischen sprachen.* LXVIII. 133—156.
12. *Das imperfect in den slavischen sprachen.* LXXVII. 5—30.
13. *Beiträge zur kenntniss der zigeunermundarten.* LXXVII. 759—792. LXXXIII. 535—562. XC. 245—296.
14. *Beiträge zur altslovenischen grammatik.* LXXXI. 81—136.
15. *Ueber Goethe's „Klaggesang von der edlen Frauen des Asan Aga“.* Razprava izročena cesarski akademiji znanostij na Duhnaji ni še do zdaj tiskana.

IV.

Slavische bibliothek oder beiträge zur slavischen philologie und geschichte — herausgegeben von Fr. Miklosich. I. Bd. Wien. 1851. 8°. Str. 321. Bei Braumüller. II. Bd. Wien. 1858. 8°. Str. 312. (Herausgegeben von Fr. Miklosich und J. Fiedler). V tem znanstvenem listu je spisal Miklošič:

1. *Lautlehre der bulgarischen sprache.* I. 43—56.
2. *Popevka od Svilojevića.* Aufgezeichnet 1663, mitgetheilt vom herausgeber. I. 259—260.
3. *Bartholomaei Kopitarii prolegomena historica in evangelia slavice.* I. 57—84.

3. *Vita S. Clementis*, episcopi Bulgarorum, graece. Vindobonae. Fr. Beck. 1847. 8°. Str. XXII. + 34. Manibus Kopitarii gratus discipuli animus.
4. *Vitae Sanctorum*. E codice antiquissimo palaeoslovenice cum notis criticis et glossario. Accedunt epimetra grammatica quinque. Od str. 32—39 : Index vocabulorum, quae in nostris Radicibus desunt. Viennae. Wenedikt. 1847. 8°. Str. 54.
5. *Lexicon linguae slovenicae veteris dialecti*. Vindobonae. Apud Gulielmum Braumüller c. r. bibliopolam aulicum. Illustrissimo principi Michaeli M. Obrenović. 1850. 4°. Str. XIV + 204.
6. *Lautlehre der altslovenischen sprache*. Wien. Wilhelm Braumüller. 1850. 8°.
7. *Formenlehre der altslovenischen sprache*. W. Braumüller. 1850. 8°. Str. 73. Druga izdaja 1854. 8°. Str. VIII. + 179.
8. *Slavische bibliothek* oder beiträge zur slavischen philologie und geschichte. 1851. 8° I. Wien. Str. 321.
9. *Monumenta linguae palaeoslovenicae e codice Suprasliensi*. (Na troške cesarske akademije znanostij.) Vindobonae. 1851. 8°. Str. XII. + 452.
10. *Slovensko berilo* za peti (1853), šesti (1854), sedmi (1858.) in osmi (1865) razred. Za 8. razred druga izdaja 1881.
11. *Apostolus e codice monasterii Šišatovac*, palaeoslovenice. Vindobonae. W. Braumüller. 1853. 8°. Str. XXIV. + 267. Illustrissimo principi Michaeli M. Obrenović hoc patriae linguae monumentum venerabundus offert gratus editor.
12. *Chrestomatia palaeoslovenica* (Na konci: Monumenta frisingensia). Vindobonae. Braumüller. 1854. 8°. Str. 92. Druga izdaja: *Chrestomatia palaeoslovenica cum speciminibus reliquarum linguarum slavicarum*. 1861. 8°. Str. 114.
13. *Lex Stephani Dušani*. Fasciculus prior textum continens. Vindobonae. Fridr. Fr. Beck. 1856. 8°. Str. 28.
14. *Evangelium S. Matthaei palaeoslovenice e codicibus*. Vindobonae. 1856. 8°. Str. 80.
15. *Das Recht von Pskov*. Wien. 1857. 8°.
16. *Barth. Kopitars kleinere Schriften, sprachwissenschaftlichen, geschichtlichen, ethnographischen und rechtshistorischen Inhalts*. I. Bd. Wien. 1857. 8°. Str. 380.

3. *Ljubljana, Laibach*. Vodnikov spomenik. 4°. Str. 182—184.
4. *Verba intensiva im altslovenischen*. Beiträge zur vergleichenden Sprachforschung auf dem Gebiete der arischen, celtischen und slavischen Sprachen. Herausgegeben von A. Kuhn und A. Schleicher. 1858. 8°. Str. 67—80.
5. *Die wurzel sru im slavischen*. Beiträge zur vergl. Sprachforschung. 1858. Str. 128.
6. *Das suffix ь im altslovenischen*. Beiträge zur vergl. Sprachforschung. 1858. Str. 222—233 in 273—289.
7. *Glagolitisch*. Allg. Encyklopädie der Wissenschaften und Künste. Ersch und Gruber. Leipzig. Brockhaus. 1859. 4°. Str. 403—422.
8. *Die serbische epik*. Oesterreichische Revue. Wien. 1863. 8°. II, 1—23.
9. *Le préfixe roman „dis“ en albanais*. Revue de linguistique et de philologie comparée. Paris. 1871. (V francoskem jeziku.)

O Miklošičevem življenji in njegovih delih so do zdaj pisale te knjige :

1. *Koledarčik slovenski*. V Ljubljani 1854. S podobo. V tej knjigi je Miklošiča opisal g. I. Navratil.
2. *Neven*. Zagreb. 1854.
3. *Illustrirte Zeitung*. Leipzig. 1863. Nr. 1025. Str. 132. S podobo.
4. *Slovník naučný*. Red. Dr. Fr. L. Rieger. Díl pátý. V Praze. 1866. Str. 312.
5. *Allgemeine deutsche Real-Encyclopädie für gebildete Stände*. XI. Auflage. X. B. Leipzig. Brockhaus. 1867.
6. *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich* von Dr. C. von Wurzbach. Wien. 1868.
7. *Neues Conversations-Lexikon* von H. J. Meyer. B. XI. II. Aufg. Str. 532.
8. *Slovinac*. II. U Dubrovniku. Str. 140. S podobo.
9. *Kopitarjeva spomenica*. Ivan Navratil. Izdala Matica Slovenska 1880.

Opomnja. V poljskem jeziku je izšel Miklošičev životopis tudi v Poznanci; tega in drugih nisem dobil. Poudarjati moram, da je v znanstvenih knjigah in novinah nemških in slovanskih dokaj recenzij o Miklošičevih delih; v teh poročajo slavisti, kakor n. pr. V. Jagić (Archiv) o Miklošičevih delih.

